

Eeva Turkki

**HYÖTYPUUTARHAN PERUSTAMISEN TOIMINTAOHJE
PÄIVÄKODIN PIHA-ALUEELLE**

**HYÖTYPUUTARHAN PERUSTAMISEN TOIMINTAOHJE
PÄIVÄKODIN PIHA-ALUEELLE**

Eeva Turkki
Opinnäytetyö
Kevät 2016
Maisemasuunnittelun koulutusohjelma
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu
Maisemasuunnittelun tutkinto-ohjelma

Tekijä: Eeva Turkki

Opinnäytetyön nimi: Hyötypuutarhan perustamisen toimintaohje päiväkodin piha-alueelle

Työn ohjaaja: Paula Syri

Työn valmistumislukukausi ja -vuosi: Kevät 2016

Sivumäärä: 58 + 7

Tämä opinnäytetyö syntyi ideasta yhdistää hyötypuutarhatoiminta päiväkotitoimintaan. Työ tehtiin Kaukovainion Kestävä Tulevaisuus-hankkeen toimeksiannosta ja toimeksiantajana toimi myös Vaskitien päiväkotitoiminta. Hanke on Kaukovainion asuinalueen kehittämiseksi perustettu hanke ja Vaskitien päiväkotitoiminta sijaitsee kyseisellä alueella. Työn tavoitteena oli suunnitella Vaskitien päiväkodin pihalle puutarha, jota päiväkodin henkilökunta ja lapset voisivat hoitaa.

Työhön kerättiin tietoa sähköisistä ja painetuista lähteistä, jotka käsittelivät varhaiskasvatusta, puutarhaterapiaa, kaupunkiviljelyä ja puutarhanhoitoa käytännössä. Vaskitien päiväkodin henkilökuntaa ja lapsia osallistettiin käymällä päiväkodissa keskustelemassa ja keräämässä aineistoa kyseisistä lähteistä.

Ruoantuotannon kestävyys on maailmanlaajuisesti suurten haasteiden edessä on yhä tärkeämpää kasvattaa lapsista ympäristötietoisia ja ohjata heitä pienestä pitäen vastuullisiin valintoihin. Vastuullista ruoantuotantoa harjoittavia ja edistäviä organisaatioita on jo monia, mutta useiden niistä toiminta on vielä pienimuotoista eikä kohdistu varsinaisesti lasten ympäristökasvatukseen. Puutarhanhoitoon liittyviä teoksia on kuitenkin hyvin paljon ja tähän opinnäytetyöhön on koottu ohjeita käytännön puutarhanhoitoon useista teoksista sekä esitelty omia ideoita aktiviteeteiksi puutarhaan.

Päiväkodin henkilökunnan ja lasten toiveet huomioon ottaen työhön suunniteltiin puutarha, joka koostuu kasvimaasta, marjapensaista, sekä kukka- ja yrtytistutuksista. Päiväkodin piha on suuri ja aurinkoinen, joten puutarhan sijoittamiselle on monia vaihtoehtoja. Työssä esitellyssä mallissa puutarhan elementit on sijoitettu piha-alueelle hajautetusti niin, että keskellä pihaa säilyy laaja alue esimerkiksi pallopelejä varten.

Puutarhatoimintaa osana varhaiskasvatusta voisi kehittää hankkeella, jossa aktivoitaisiin esimerkiksi Oulun kaupungin päiväkotitoimintaa. Hankkeen avulla toiminta saataisiin käyntiin laajemmalla mitalla, mikä mahdollistaisi suuremman määrän tutkimustuloksia aiheesta. Jossain tulevaisuudessa opinnäytetyössä voitaisiin myös suunnitella ja perustaa hyötypuutarha sekä osallistua puutarhanhoitoon ja samalla kerätä lasten toiminnasta ja tietojen ja taitojen karttumisesta dataa.

Asiasanat: Kaupunkiviljely, ympäristökasvatus, varhaiskasvatus, hyötypuutarha

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree programme in Landscape Planning

Author: Eeva Turkki

Title of thesis: A guide for establishing a garden devoted to grow useful plants on a kindergarten yard

Supervisor: Paula Syri

Term and year when the thesis was submitted: Spring 2016 Number of pages: 58 + 7

This thesis was born out of the idea to incorporate gardening into the daily activities of a kindergarten. The thesis was commissioned by Kaukovainion Kestävä Tulevaisuus project and the kindergarten of Vaskitie. The project aims to develop the residential area of Kaukovainio in which the kindergarten is also located. The aim of the thesis was to design a garden for the employees and children to look after on the yard of the kindergarten of Vaskitie.

Information for the thesis was gathered from various printed and electrical sources considering early childhood development, garden therapy, urban agriculture and gardening in practice. The employees and the children of the kindergarten were consulted about their preferences considering gardening. The garden was planned accordingly.

With the sustainable food production facing challenges globally it is increasingly important to teach children environmental consciousness and responsibility and a sustainable way of living from an early age. There are many organizations devoted to the idea of sustainable food production but many of them are fairly small and few provide environmental education targeted for children. There are plenty of books and guides about practical gardening and basic instructions from these are gathered in this thesis. Some original ideas of activities for working in the garden with children are introduced.

With the ideas of the people of the kindergarten in mind a garden was planned, a garden which consists of a small plot of vegetables, some apple trees, berry bushes and herbs and flowers planted in boxes. The different elements of the garden are scattered around the yard so that large open areas are still available for ball games and such.

Gardening as a part of early childhood development could be developed and brought forward by a project involving several organizations such as gardening associations, municipalities and schools and kindergartens. Launching actual gardening projects would lead to new studies about the benefits of gardening. A good idea for a thesis about gardening could involve establishing an actual garden in a kindergarten and working in the garden with the children. The effects gardening has in children could be observed and reported.

Keywords: Gardening, early childhood development, green care, kindergarten, urban agriculture

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	7
2	HYVINVOINTIA PUUTARHANHOIDOSTA.....	9
2.1	Puutarhaterapia.....	9
2.1.1	Green Care	10
2.1.2	Green Care Suomessa	11
2.2	Työhyvinvointi.....	12
3	YMPÄRISTÖN ROOLI VARHAISKASVATUKSESSA	14
3.1	Päivähoito.....	14
3.2	Ympäristökasvatus	14
3.2.1	Vihreä lippu	15
3.2.2	Lapset maalla ja kaupungissa	16
3.2.3	Lasten kanssa puutarhassa	16
4	KAUPUNKIVILJELY	18
4.1	Kaupunkiviljely ennen ja nyt	18
4.2	Dodo ry ja sissiviljelmät	19
5	KYSELYN TOTEUTTAMINEN.....	20
5.1	Kyselylomake henkilökunnalle.....	20
5.2	Vihreä lippu –raati lapsille.....	20
6	KYSELYN TULOKSET	21
7	TULOSTEN MUKAINEN PUUTARHA	23
7.1	Vaskitien päiväkodin piha-alue	23
7.2	Esimerkkipuutarha.....	25
7.3	Puutarha osana päiväkodin arkea	28
8	VILJELY KÄYTÄNNÖSSÄ	30
8.1	Tarvikkeet.....	30
8.2	Istutusten suunnittelu	30
8.3	Esikasvatus	31
8.3.1	Kylvö	32
8.3.2	Taimien kouluminen	33
8.3.3	Karaiseminen	34
8.4	Kasvatus avomaalla	34

8.5	Istutuslaatikot ja -säkit	35
8.6	Lannoitus ja maanparannusaineet	35
8.7	Luonnonmukainen kasvinsuojelu	37
8.7.1	Kasvitaudit ja rikkakasvit	37
8.7.2	Tuholaistorjunta	38
8.7.3	Kumppanuuskasvit ja viljelykierto	39
8.8	Hyötykasvit koristekasveina	41
8.9	Kasvikohtaisia ohjeita	41
9	OMA POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET	54
	LÄHTEET	56
	LIITTEET	59

1 JOHDANTO

Työn tarkoituksena on luoda perustietopaketti hyötypuutarhan perustamiseen päiväkodin pihalle. Alun perin tarkoituksena oli luoda hyötypuutarhasuunnitelma oululaiselle Vaskitien päiväkodille, mutta koska kyseinen päiväkotiki on suljettu kesäisin, päätettiin työstä tehdä yleispätevämpi ja kaikille päiväkodeille sopiva. Opas toimii tukena puutarhaa perustettaessa.

Työ tehtiin osana Kaketsu- eli Kaukovainion Kestävä Tulevaisuus -hanketta, joka on Oulun kaupungin, Oulun yliopiston ja Oulun ammattikorkeakoulun yhteistyössä toteuttama hanke, jonka tarkoituksena on kehittää Kaukovainion alueen viheralueita ja muuta infrastruktuuria asukaslähtöisesti moniammatillista yhteistyötä vahvistaen ja käyttäjälähtöisiä palveluita ja osallisuutta kehittäen. Kaketsu-hanke toteutettiin osana Ympäristöministeriön Asuinalueiden kehittämissuunnitelmaa vuosille 2013 – 2015 sekä osana Oulun kaupungin Tulevaisuuden Kaukovainio –kehittämissuunnitelmaa.

Vaskitien päiväkotiki on Oulun Kaukovainiolla sijaitseva 1972 perustettu päiväkotiki, joka tarjoaa alueen lapsille varhaiskasvatusta ja 2015 elokuusta lähtien esiopetusta ja avointa varhaiskasvatusta. Vaskitiellä toimii varhaiskasvatuksen kaksi ryhmää: 12 lapsen suuruinen ryhmä Hiput, joka on alle 3-vuotiaille lapsille sekä 21 lapsen suuruinen ryhmä Sirut, joka on 3 – 5 -vuotiaille lapsille. Päiväkodin piha-alue on uudistettu ja laajennettu 2002.

Järjestämällä lapselle varhaisesta iästä saakka toimintaa luonnossa ja puutarhassa mahdollistetaan hyvän luontosuhteen kehittyminen, joka on pohja kestäville elämäntavoille myöhempää elämää varten. Puutarhanhoito osana päiväkodin arkea tarjoaa virkistystä, vaihtelua ja haasteita päiväkodin henkilökunnalle. Lapsille puutarhanhoito tarjoaa onnistumisia opettaen samalla vastuuta ja huolenpitoa.

Työn tietopohja koottiin monipuolisesti suomalaisista ja ulkomaisista kirjallisista sekä sähköisistä lähteistä. Tietopohja koostuu kaupunkiviljelyä, varhaiskasvatusta ja puutarhanhoitoa käsittelevistä osioista. Päiväkodin toiveita ja mahdollisuuksia puutarhan perustamisen ja hoidon suhteen kartoitettiin käymällä päiväkodissa kahdesti keskustelemassa aiheesta. Toisella käynnillä henkilökunnalle jätettiin kyselylomakkeet, joilla henkilökunnan odotukset ja taidot puutarhanhoidon suhteen kerättiin kirjalliseen muotoon. Toisella käynnillä kirjattiin ylös myös lasten toiveet ja odotukset. Tulosten perusteella sekä ilma- ja karttakuvatarkastelulla suunniteltiin Vaskitien päiväkodin piha-alue.

eelle soveltuvia ratkaisuja. Havainnekuvilla on pyritty osoittamaan, että piha-alueella on hyvin tilaa puiden ja pensaiden istutusta ja kasvimaan perustamista varten niin, että pihalle jää avoimia alueita lasten leikkejä ja pelejä varten.

2 HYVINVOINTIA PUUTARHANHOIDOSTA

Puutarhanhoito mielletään usein vain kasvien kasvattamiseksi ja kukkien kasteluksi. Puutarha tarjoaa kuitenkin hoitajalleen niin esteettisiä kuin henkisiäkin hyötyjä, jotka jaetaan yleisimmin kolmeen eri osa-alueeseen: puutarha elämyksenä, puutarhanhoito harrastuksena sekä viljelyn konkreettiset hyödyt. (Koivunen 2003a, 140 –142.)

Kasvien ja ihmisten vuorovaikutuksen hyvinvointia lisäävät vaikutukset on tiedostettu jo vuosikatoja. Tieteen kehittyessä vuosisataisille uskomuksille on saatu tieteellistä näyttöä tutkimusten avulla. Tutkimus, jossa yhdistetään puutarhatiedettä, ympäristöpsykologiaa, psykologiaa, sosiologiaa ja lääketiedettä, on nimeltään ”Human – issues – in – horticulture –tutkimus”, eli HHH-tutkimus. HHH-tutkimuksella pyritään selvittämään luonnon, kasvien ja niiden hoidon merkitystä ihmisen hyvinvoinnille. (Rappe 2003a, 22.)

Puutarhan elvyttävät ja terveyttä edistävät vaikutukset johtuvat varmasti myös siitä, että ihminen on evoluution myötä sopeutunut elämään suojaisissa ja ravinnon hankintaan soveltuissa paikoissa. Vihreys ja veden läheisyys on näin ollen luonut turvallisuuden tunnetta kautta aikojen. Vaikka nykypäivänä vain harva asuu niin sanotusti metsän keskellä, on solumuistiimme jäänyt jälki tästä luonnon ja vihreyden tärkeydestä. Viherympäristön stressiä lievittävä vaikutus on siis mahdollista saada myös siitä pienestä lähipuutarhasta. (Sitra, Vihreää hyvinvointia -esite, 1 – 4.)

2.1 Puutarhaterapia

Kun ihmisiä hoidetaan kasvien avulla, voidaan puhua puutarhaterapiasta. Yhdysvaltalaisen professori Diane Relfin mukaan se, että puutarhaterapia voidaan rinnastaa muihin hoito- tai kuntoutusmenetelmiin on koko terapiamuodon määritelmä. Tämä hoitomenetelmä jakautuu hänen määritelmänsä mukaan neljään eri osa-alueeseen, jotka ovat suunnitelmallinen kasveihin liittyvä hoito-ohjelma, taudinmäärittäminen, terapian tavoitteellisuus sekä se, että terapiaa antaa siihen varta vasten koulutettu henkilökunta. Terapian määritelmään sisältyy, että sen tuloksia täytyy pystyä mittaamaan. Ei kuitenkaan voida missään nimessä kiistää viheralueiden terapeuttista vaikutusta ihmisen jokapäiväisessä elämässä. Esimerkiksi työmatkalla ohitettu puistoalue saattaa hyvinkin vaikuttaa

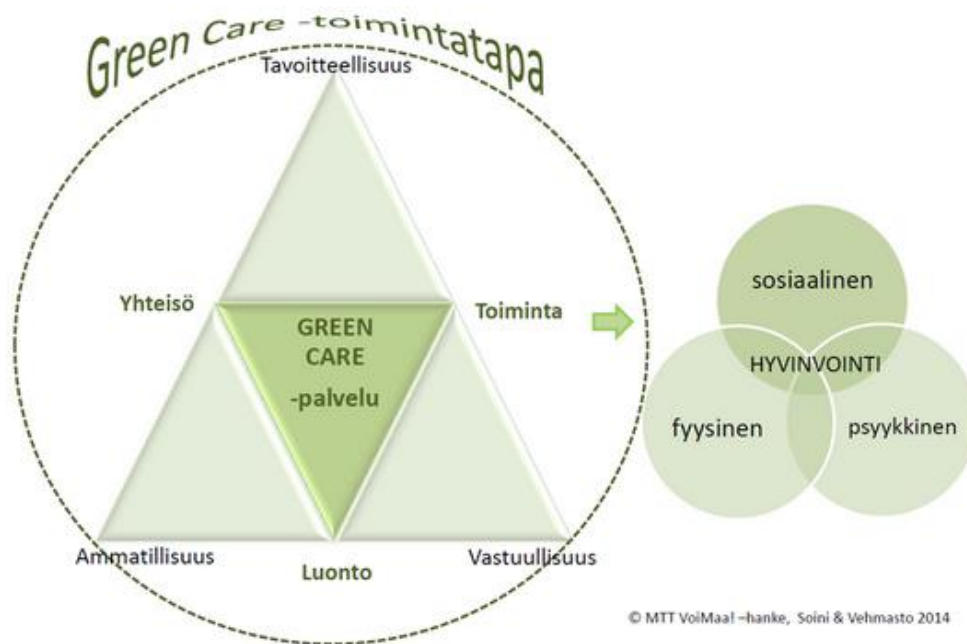
mielialaan ja siten ihmisen kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin, mikä puoltaa ajatusta puutarhaterapian laajemmasta olemassaolosta arkielämässä tieteellisen näytön puuttuessaakin. (Rappe 2003b, 46 – 47.)

Puutarhaterapian tarkoituksena on vaikuttaa ihmisen fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen toimintakykyyn. Fyysiseen toimintakyvyn kehittäminen ja ylläpitäminen puutarhaterapeuttisin keinoin tarkoittaa lähinnä koordinaation ja motoriikan kehittämistä sekä lihaskuntoa ja kestävyuden parantamista ja ylläpitoa. Psyykkisen toimintakyvyn positiiviset vaikutukset näkyvät itsetunnon ja itsekunnionituksen lisääntymisenä, oman itsen tarpeellisuuden ja hyödyllisyyden tuntemuksina sekä elävän kasvin hoivaamisesta saatavalla hyvällä ololla. Myös jännittyneisyys, pelkotilat ja aggressiot vähenvät ja kognitiiviset taidot, kuten oppiminen, ongelmanratkaisu, päätöksenteko, keskittymiskyky, pitkäjännittäisyys, suunnitelmallisuus ja muisti, kehittyvät. Puutarhaterapia auttaa myös itsenäisen ajattelun kehityksessä sekä rohkaisee omatoimisuuteen ja luovuuteen. Psyykkisen toimintakyvyn parantamiseen liittyy myös puutarhanhoitoon liittyvä elämyksellisyys: pettymykset ja onnistumisen tunteet sekä jännitys oman tekemisen tuloksista muodostavat terapiassa tärkeitä kokemuseräisiä tuntemuksia. Sosiaaliseen toimintakykyyn liittyvät kommunikaatio- ja ryhmätyöskentelytaitojen kehittyminen ja luottamus toisiin sekä kokemusten jakaminen. Tunne yhteisöllisyydestä kuuluu myös sosiaalisen toimintakyvyn kehitykseen ja ylläpitoon tiiviisti. (Rappe 2003b, 45 – 47.)

2.1.1 Green Care

Puutarhaterapiasta puhuttaessa on aiheellista ottaa esille myös Green Care -toiminta. Green Care Finland ry:n internet-sivujen määrittelyn mukaan ”Green Care on luontoon ja maaseutu ympäristöön liittyvää toimintaa, jolla edistetään ihmisten hyvinvointia ja elämäläätua”. Green Care -toiminta perustuu luonto- ja eläinlähntöisten terapiamenetelmien käyttöön. Näitä menetelmiä ovat esimerkiksi ratsastusterapia sekä puutarhaterapia ja -toiminta. Toiminnan peruspilareina ovat tavoitteellisuus, vastuullisuus ja ammattilaisuus. Luonnon elvyttävä vaikutus, ihmisen osallisuus luontoon sekä luontokokemusten hankkiminen ovat Green Caressa pääosassa, ja toiminta sijoittuukin useimmiten luonnonympäristöön tai maatilalle. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, etteikö luonnon elementtejä voitaisi tarpeen tullen tuoda ja käyttää myös kaupunkiympäristössä. (Green Care Finland ry, viitattu 21.4.2015.)

Green Care -toiminnan kolme peruselementtiä ovat luonto, toiminta ja yhteisö (KUVIO 1), joita yhdistelemällä saadaan aikaan toiminnan hyvinvointivaikutukset. Luonto toimii paikkana, kohteena tai välineenä toiminnassa, toiminta luo ihmiselle mahdollisuuden kokemuksiin ja oppimiseen ja yhteisö antaa mahdollisuuden olla osana suurempaa kokonaisuutta vuorovaikutuksen ja hyväksynnän kautta. Tällaista toimintaa on esimerkiksi työyhteisöjen tai koululuokkien luontoretket maastoruokailuineen ja maastossa yöpymisineen (VoiMaa! – hankkeen julkaisu Luonto hyvinvoinnin lähteenä, viitattu 1.10.2014.)

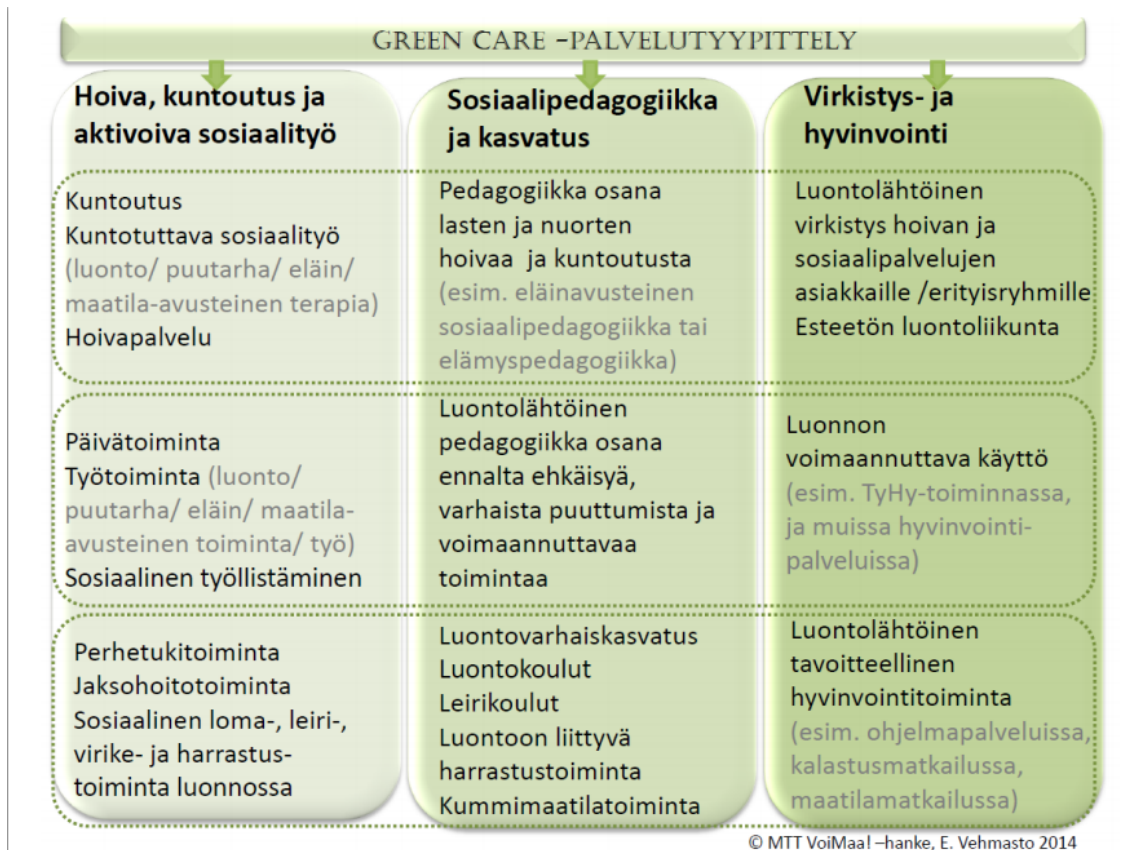

KUVIO 1: Green Caren toimintaperiaate (Green Care Finland ry, viitattu 21.4.2015)

2.1.2 Green Care Suomessa

Green Care Finland ry on perustettu vuonna 2010 ja sen tehtävänä on koota ja kehittää Green Care -toimintaa Suomessa. Yhdistyksen jäsenmäärä nousee tasaisesti, ja jäseninä on niin yrityksiä, organisaatioita kuin asiasta kiinnostuneita yksityishenkilöitäkin.

Suomen Green Care -toimintaan sisältyy monta erilaista palvelua. Palvelut on tyypiteltä kolmeen eri luokkaan: Hoiva, kuntoutus ja aktivoiva sosiaalityö, Sosiaalipedagogiikka ja kasvatus sekä Virkistys ja hyvinvointi (KUVIO 2). Sosiaalipedagogiikkaan liittyvät luontokoulut ja luontovarhaiskasvatus sekä muu luontoon liittyvä harrastustoiminta liittyvät siis Green Care -toiminnan myös varhaiskasvatukseen ja sitä kautta myös päiväkodin arkeen ja varhaislapsuudessa tapahtuvaan ympäristökasvatukseen. (Green Care Finland ry, viitattu 21.4.2015.)

KUVIO 2: Green Caren palvelutyypittely (Green Care Finland ry, viitattu 21.4.2015)

2.2 Työhyvinvointi

Vihreällä työympäristöllä on etuja niin työntekijöille kuin itse yrityksellekin. Työolojen ollessa kunnossa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ympäristön saralla työn tuottavuus paranee joko suoraan tai vähentyneiden sairaspotilaisten ja henkilökunnan vähäisemmän vaihtuvuuden kautta. Vihreät keitot työpaikalla lisäävät tutkitusti myös työmoraalia ja ylpeyttä työpaikasta, sekä antavat hyvän kuvan yrityksen asiakkaille. Vihersisustusta voidaankin pitää jopa työpaikan tarjoamana etuna.

Toimisto- tai muun sisätyöympäristön ongelmia ovat sisäilman kuivuus, vialliset ilmastointilaitteet, home- ja bakteerikasvustot sekä sisätiloihin sopimattomat rakennusmateriaalit. Näitä ongelmia voidaan minimoida käyttämällä kasvillisuutta kostuttamaan ja viilentämään ilmaa, sitomaan pölyä ja poistamaan ilman haitallisia aineita, kuten bentseeniä ja formaldehydiä. Kasvit voivat esimerkiksi kostuttaa ilmaa yhtä hyvin kuin mekaaniset, sähköiset ilmankostuttimet, jotka saattavat kontaminoitua mikro-organismeilla ja siten jopa aiheuttaa sairauksia. Tehokkaita ilmankostuttajakasveja ovat esimerkiksi sulkasaniaiset, viirivehka ja kääpiöbanaani. (Koivunen 2003b, 72 – 77.)

3 YMPÄRISTÖN ROOLI VARHAISKASVATUKSESSA

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL kuvailee varhaiskasvatusta kolmen eri tekijän kokonaisuudeksi. Tekijät ovat hoito, kasvatusta ja opetus. Varhaiskasvatuksen päämääränä on tukea lasten tasapainoista kasvua, kehittymistä ja oppimista. Kulmakivinä varhaiskasvatustoiminnan suunnittelussa ja ohjauksessa toimivat lain määrittelemät varhaiskasvatuksen vähimmäisvaatimukset. Lapsiperheiden palvelu- ja tukijärjestelmässä varhaiskasvatuspalvelut ovat keskeisessä roolissa. Varhaiskasvatuspalveluita ovat kunnallinen ja yksityinen päivähoito ja esiopetus. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2014, viitattu 23.3.2015.)

3.1 Päivähoito

Suomessa kaikilla alle kouluikäisillä lapsilla on lakisääteinen oikeus saada vanhempiansa valitsemana joko kunnallinen päivähoitopaikka tai kotihoidon- tai yksityisen hoidon tuki (Laki lasten päivähoidosta 36/1973, 2§). Päivähoito voidaan järjestää joko päiväkotihoidona, perhepäivähoidona, vuorohoidona tai leikkitoimintana. Päiväkodiksi katsotaan lasten päivähoitoa varten varattu tila, jossa toteutetaan tavoitteellista varhaiskasvatusta. Esimerkiksi päiväkotirakennus tai huoneisto piha-alueineen lasketaan päiväkodiksi. Perhepäivähoito puolestaan tapahtuu hoitajan tai lapsen kotona tai erikseen suunnitellussa ryhmäperhepäiväkodissa. Vuorohoidolla tarkoitetaan päivähoitoa, joka tapahtuu päivän lisäksi myös öisin, iltaisin sekä viikonloppuisin. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2014, viitattu 24.3.2015.)

3.2 Ympäristökasvatus

Kasvatus, jonka tavoitteena on saada tiedostamaan ja ymmärtämään riippuvuutensa ympäröivästä luonnosta ja ekosysteemeistä sekä lisätä myönteistä asennetta ympäristöön, määritellään ympäristökasvatukseksi. Määritelmä on vuonna 1972 Yhdistyneiden Kansakuntien järjestämän konferenssin virallisesti hyväksymä. (Wolff, 2004, 18 – 29)

Parikka-Nihti ja Suomela (2014, 11) kuvaavat ympäristön vaikutusta lapsen kehitykseen seuraavasti:

Lapsuus muodostaa perustan monille ympäristöön liittyville arvoille, käsityksille ja tavoille toimia ympäristöä säästävästi. Otamme mallia ja saamme vaikutteita erityisesti sosiaalisesta ympäristöstä. Monipuolinen ja monimuotoinen fyysinen ympäristö luonnonvaraisesta rakennettuun tarjoaa pienen lapsen motoriselle ja kognitiiviselle kehitykselle runsaasti haasteita ja mahdollisuuksia erilaisiin oppimiskokemuksiin. Näin fyysinen ympäristö voi osaltaan tukea tai estää monia lapsen kehityksen kannalta tärkeitä prosesseja.

Lapsen kehityksen kannalta onkin tärkeää, että ympäristöä opitaan tarkastelemaan monipuolisesti ja ympäröiviä ekosysteemipalveluita käsittelemään kunnioittaen ja luontoa vaalien. Ajatus kestävästä kehityksestä ja ympäristökasvatuksesta tavoittelee ymmärrystä ja arvostusta ympäristöämme kohtaan. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 11 – 12.)

Filosofian tohtori Diane L. Miller selvittää tutkimuksessaan, että lasten osallistuessa puutarhanhoitoon he opettavat toisiaan opittuaan jotain uutta, he oppivat ilmaisemaan tunteitaan ja käsittelemään niitä sekä oppivat tärkeitä taitoja (kuten oma-aloitteisuus ja ymmärrys kasvun eri vaiheista), jotka auttavat heitä pärjäämään paremmin myöhemmin elämässään, esimerkiksi koulussa ja työelämässä. Näin ollen lasten kanssa kasvien ja puutarhan hoidosta on hyötyä myös lapsen ympärillä eläville aikuisille. (Miller 2007, 49 – 50.)

3.2.1 Vihreä lippu

Vihreä lippu on paitsi kansainvälinen kasvatustalon ympäristömerkki, myös päiväkotien, koulujen, oppilaitosten sekä lasten ja nuorten vapaa-ajan toimijoiden kestävän kehityksen ohjelma, jonka periaatteena on osallistaa lapsia ja nuoria aktiivisiksi toimijoiksi erilaisten projektien suunnittelussa, toteutuksessa ja tulosten arvioinnissa. Pyrkimyksenä on kasvattaa lapsia kestävän kehityksen ajatukseen arkipäiväisessä elämässä, mikä tarkoittaa esimerkiksi ympäristökuormituksen vähentämistä, suunnitelmallista ja pitkäjänteistä kehityssuuntaa sekä vuorovaikutusta ympäröivän yhteiskunnan kanssa. (Vihreä lippu 2015, viitattu 25.3.2015.) Suomen Ympäristökasvatuksen Seura ry on myöntänyt esimerkiksi oululaiselle Lassin päiväkodille Vihreän lipun tunnustukseksi laadukkaasta ympäristökasvatustyöstä (Oulun kaupunki 2016, hakupäivä 16.3.2016.).

Vihreä lippu on osa kansainvälistä, lähes jokaisessa Euroopan maassa toimivaa, Eco-Schools -ohjelmaa. YK:n ympäristöohjelma UNEP suosittelee Vihreää lippua ja Suomen Ympäristökasvatuksen Seura ry:n toimesta on kehitetty toimintamallit ja materiaalit, jotka sopivat parhaiten omaan päivähoito- ja koulujärjestelmäämme. (Vihreä lippu 2015, viitattu 25.3.2015.)

3.2.2 Lapset maalla ja kaupungissa

Helsingin yliopiston biotieteiden laitoksen akatemiaprofessori Ilkka Hanskin tutkimuksessa, joka mittasi Pohjois-Karjalassa asuvien 120 lapsen ihon bakteeristoa ja veren vasta-aineita suhteessa asuinympäristöön, käy ilmi, että maaseudulla varttuneet lapset ovat keskimäärin terveempiä kuin kaupungin lapset. Kasvien siitepölylle, luonnon mikrobeille ja eläimille altistuminen suojaa allergioilta, astmalta sekä suolisto- ja tulehdussairauksilta koko elämän. Maatalousmaan tai metsän lähistöllä asuvat lapset olivat selkeästi vastustuskykyisempiä sairauksille kuin ne, joiden lähiympäristössä oli vain rakennettua kaupunkiympäristöä. (Koljonen 2012, viitattu 23.4.2015.)

Tällaisten tutkimusten perusteella voidaan todeta, että lapsen terveydelle ja kehitykselle on tärkeää saada ”möyriä maassa” tutkien luonnon monimuotoisuutta. Kaupungeissa tämä on haastavampaa, ja lasten mahdollisuuksia luontoretkeilyyn ja puutarhanhoitoon on syytä kehittää. (Koljonen, viitattu 23.4.2015.)

3.2.3 Lasten kanssa puutarhassa

Esimerkkejä puutarhatoiminnasta osana päiväkodin arkea löytyy ympäri maailman. Vantaalla Siimapuiston päiväkotiin on toteutettu julkisen ja yksityisen sektorin sekä päiväkodin henkilökunnan, lasten vanhempien ja lasten kanssa yhteistyössä aistipuutarha. Päiväkodin lapset ideoivat talven aikana hyöty- ja koristekasveista koostuvan puutarhan, joka toteutettiin kesällä 2013 (Biolan 2013, tiedote). Puutarhanhoidolla pyritään opettamaan lapsille vastuunkantoa ja vahvistamaan heidän luontosuhdettaan. Puutarhaa hoidetaan leikkien ohella kastelemalla istutuksia, kitkemällä penkkejä ja satoa korjaten. (Siimapuiston toimintayksikkö 2014, 9.)

Oululaisen Lassin päiväkodin pihapiirissä kasvaa omenapuita ja marjapensaita, joiden hoitoon ja sadonkorjuuseen lapset osallistuvat. Myös kesäkukkaistutukset suunnitellaan ja toteutetaan lapsia osallistaen. Päiväkoti on saanut Vihreän lipun muodossa tunnustusta ympäristökasvatuksestaan. (Oulun kaupunki, hakupäivä 16.3.2016.)

Lasten kanssa puutarhassa toimiessa on tärkeää huomioida lasten kyvyt ja tarpeet. Puutarhassa ja puutarhan läheisyydessä toimimiseen tulee sopia selkeät pelisäännöt ja näiden sääntöjen sopimiseen on hyvä osallistaa myös lasten vanhemmat. Pienet lapset eivät pysty tehokkaasti hyödyntämään kaikkia tavallisia työvälineitä, mutta puutarhaliikkeissä myydään myös lapsen käteen sopivia välineitä ja hanskoja. Suunniteltaessa puutarhaa kannattaa hyödyntää esimerkiksi lasten vanhempien kokemukset puutarhanhoidosta ja tarvittavien välineiden ja tarvikkeiden hankinnasta.

4 KAUPUNKIVILJELY

Kaupunkiviljely tarkoittaa nimensä mukaisesti viljelyä kaupunkiolosuhteissa. Kaupunkiviljelyä voi harjoittaa piholla, parvekkeilla, sisätiloissa ja katoilla sekä kerrostalojen sisäpihoilla. Myös siirtolapuutarhat ja viljelypalstat ovat osa kaupunkiviljelyä. (Into & Taito 3: Kaupunkiviljely 2013, 3.) Esimerkiksi helsinkiläisen ravintola Savoy'n katolla kasvatetaan kesäisin laatikoissa osa ravintolan käyttämistä vihanneksista, yrteistä ja juureksista (Tavi 2013, 22 – 25) ja viljelymahdollisuuksia otetaan huomioon myös uudisrakennushankkeissa suurimmissa kaupungeissa. Espoon keskukseen Suviniityn alueelle rakennettavan pysäköintilaitoksen ylintä kerrosta on suunniteltu vuokrattavan kattoviljelyä varten (Espoon kaupunki 2015, viitattu 26.4.2016) ja Espooseen on valmistumassa myös ensimmäinen kaupunkiviljelyyn soveltuvaksi suunniteltu talo (Tavi 2013, 123).

Kaupunkiviljelyllä on pitkät perinteet ympäri maailman. Suomessa siirtolapuutarhat ja viljelypalstat ovat kuuluneet kaupunkikuvaan aina, ja nykyään erilaiset ympäristöjärjestöt kannustavat ja opettavat kaupunkilaisia viljelemään luonnonmukaisesti hyötykasveja omaan ja lähiympäristön ihmisten käyttöön. (Dodo ry. 2015a, viitattu 24.3.2015.)

4.1 Kaupunkiviljely ennen ja nyt

Vaikka kaupunkiviljely toisinaan tuntuu 2000-luvun trendiltä, on sitä tehty kautta aikojen. Kaupungit on perinteisesti perustettu hyville alaville viljelymaille, jotka soveltuvat kaupunkirakentamiseen. Tästä esimerkkinä voidaan todeta, että jo ensimmäisten kaupunkien asukkaat Lähi-Idässä viljelivät vihanneksia puutarhoissaan. Kaupunkimaatalouden harjoittaminen vaikeutui ja vähentyi teollistumisen myötä, mutta huonoina aikoina, kuten maailmansotien aikaan, kaupunkiviljely piti monet kaupunkilaiset hengissä. Kaupunkilaiset kasvattivat niin kasveja kuin eläimiä parvekkeilla ja puistoissa, ja Suomessa erityisesti siirtolapuutarhoilla oli suuri rooli sodan ajan muonituksessa. (Kaupunkiviljely.fi 2014, viitattu 24.3.2015.)

Nykyäänkin kaupunkiviljely on maailmanlaajuista toimintaa, jota harjoittaa arvioiden mukaan satoja miljoonia ihmisiä. Jopa 20 prosenttia maailman ruoasta tuotetaan kaupungeissa. Köyhemmissä, kehittyvissä maissa viljelyyn liittyy usein myös eläinten kasvatus kaupungin alueella, jolloin puhtaankin kaupunkimaataloudesta. Monissa slummiutuvissa kaupungeissa kaupunkiviljely helpottaa

säännöllisen ja monipuolisen ruoan saantia myös köyhimmille ihmisille. (Kaupunkiviljely.fi 2014, viitattu 24.3.2015.)

4.2 Dodo ry ja sissiviljelmät

Dodo ry on 1995 perustettu suomalainen ympäristöjärjestö. Se pyrkii käsittelemään ja tarkastelemaan ympäristökysymyksiä uusien ratkaisumallien avulla. Järjestön tarkoituksena on oman kuvailunsa mukaan laaja-alainen ja monipuolinen, turhaa vastakkainasettelua välttävä ympäristötyö. (Dodo ry. 2015a, viitattu 24.3.2015.)

Dodo ry järjestää monenlaista kaupunkiviljelyyn ja ympäristöasioihin liittyvää toimintaa, ja mm. kaupunkikävelyt, ideariihet, työpajat, sissiviljelmät, festivaalit, keskustelut ja kouluvierailut ovat osa järjestön toimintaa. Itse viljely Dodo ry:n Kääntöpöytä-viljelmällä Helsingin Pasilassa onkin vain pieni osa aktiivisen järjestön toimintaa. (Dodo ry. 2015b, viitattu 24.3.2015.)

Dodo ry on noussut vuodesta 2009 myös median tietoisuuteen sissiviljelmätempauksellaan Helsingissä. Sissiviljelyllä tarkoitetaan viljelymaan käyttöön ottoa ilman maanomistajan lupaa. Sissiviljelmät ovat tuoneet näkyvyyttä ja innostaneet ihmisiä Dodon toimintaan mukaan. Toiminta on laajentunut Helsingin lisäksi nykyään myös muihin kaupunkeihin, kuten Tampereelle, Mikkeliin ja Ouluun. (Tavi. 2013, 15 – 16.)

5 KYSELYN TOTEUTTAMINEN

Hyötypuutarhan perustamisen toimintaohjetta varten laadittiin kysely Vaskitien päiväkodin henkilökunnalle sekä pohdittiin parasta tapaa osallistaa myös Vaskitien päiväkodin lapsia. Kuusihenkinen henkilökunta vastasi kirjalliseen kyselyyn jokainen henkilökohtaisesti ja lapsien osallistaminen päätettiin toteuttaa päiväkodissa toimivan Vihreä lippu -raadinn yhteydessä, jolloin henkilökunta keräsi tiedot muutamaa aikuisten kyselylomakkeessa esitettyyn kysymykseen. Kyselylomakkeet henkilökunnalle jaettiin 10.3.2015 ja kerättiin pois 10.4.2015 ja Vihreä lippu -raati pidettiin 18.2.2015.

5.1 Kyselylomake henkilökunnalle

Alusta pitäen oli selvää, että opinnäytetyötä varten tulisi haastatella tai muuten kartoittaa Vaskitien päiväkodin henkilökunnan kiinnostusta ja osaamista puutarhanhoitoon ja lasten kanssa puutarhassa toimimiseen. Ajatus ryhmäkeskustelusta tuli esille muutamaa otteeseen, mutta aikataulullisista syistä päädyttiin kuitenkin yksinkertaisempaan vaihtoehtoon, eli kyselylomakkeeseen, jonka jokainen työntekijä täytti henkilökohtaisesti parhaaksi katsomanaan aikana. Vaskitien päiväkodin kuusihenkisestä henkilökunnasta kaikki vastasivat kyselyyn. Kyselylomake on liitteenä.

Kyselyssä kartoitettiin henkilökunnan kiinnostusta puutarhanhoitoon sekä opinnäytetyön aiheeseen, puutarhanhoitotaitoja sekä kasvintuntemusta. Lisäksi kysyttiin henkilökunnan toiveita kasvivalinnoista ja lisätiedon tarvetta eri osa-alueittain. Lomakkeessa oli kysymyksiä sekä valmiine vastausvaihtoehtoineen että avoimia kysymyksiä, joihin saattoi listata tarpeelliseksi kokemiaan asioita.

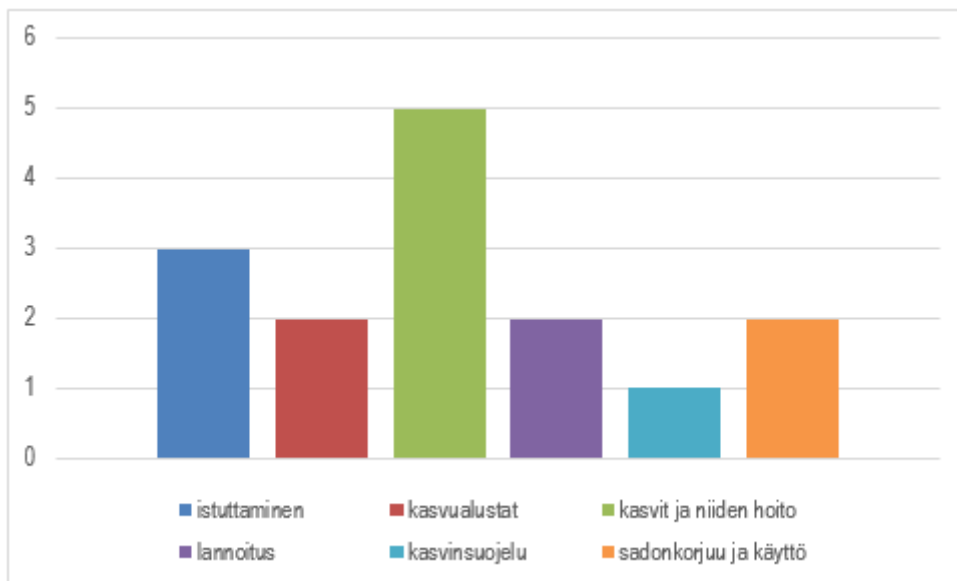
5.2 Vihreä lippu -raati lapsille

18.2.2015 järjestettiin Vaskitien päiväkodissa Vihreä lippu -raati. Raatiin osallistui 19 lasta sekä 3 aikuista. Raadissa laulettiin Vihreä lippu -laulua ja keskusteltiin lasten ajatuksista mieleisestä pihasta ja puutarhasta. Kysymykset eriteltiin otsikoilla ”Pihasuunnittelu” ja ”Istutuksia”, joissa kartoitettiin mieleisen puutarhan varustelua sekä kasvivalintoja. Lasten raadin aikana esittämät ehdotukset kirjattiin ylös.

6 KYSELYN TULOKSET

Henkilökunnalle teetetyin kyselyn vastausten yleisilme oli positiivinen ja kiinnostusta aiheeseen tun-
tui olevan. Vastaajien joukossa ei myöskään ollut yhtään henkilöä, jolla ei ole mitään kokemusta
tai kiinnostusta puutarhanhoitoon. He olivat tehneet peruspuutarhanhoitotöitä sekä tunsivat kaikki
edes jonkin verran peruskasvilajeja.

Koska haluttiin kartoittaa, millaista informaatiota hyötypuutarhan perustamisen toimintaohjeessa
tulisi olla, jaettiin puutarhanhoidon peruselementit kuuteen eri aihealueeseen. Kysymyksen vas-
tauksissa on selkeästi nähtävissä, että eniten kaivattiin ihan peruskasvitietoutta lisää, sillä ”kasvit
ja niiden hoito” sai selkeästi eniten kannatusta (KUVIO 3). Kaikki osa-alueet saivat kuitenkin tasai-
sesti jonkin verran kannatusta, joten monipuoliselle toimintaohjeelle on perusteltu tarve.

KUVIO 3. Tiedontarve aihealueittain, N=7

Eniten huolta aiheutti se, että Vasktien päiväkotia on kesäisin kiinni, mutta kuten jo aikaisemmin on
todettu, ohjeesta tehdään yleispätevä ja kaikkialla toteuttamiskelpoinen, joten tämän ei luulisi vai-
kuttavan esimerkiksi kasvivalintoihin.

Kasvitoiveet olivat hyvin peruskasveja, ja joukossa oli sekä maahan tai kasvatusastiaan istutettavia hyötykasveja että puita ja pensaita. Esille nousivat mm. omena- ja muut hedelmäpuut, marjapensaasat, ampelimansikat, erilaiset yrtit sekä salaattit. Toivottiin myös porkkana-/perunamaata sekä herneistutuksia ja kukkia.

Lasten vastauksissa käy ilmi, ettei lasten silmissä ole aivan selvää, mitä tarkoittaa puutarhanhoito ja puutarha, koska toivomuksissa oli esimerkiksi erilaiset leikkivälineet, lumilautamäet sekä lintulaudat sekä labyrintti. Kasvilajeista ja istutuksista oli selkeästi parempi käsitys, ja niistä syntyikin kiitettävän pitkä lista. Toiveissa siinsivät vadelma- ja viinimarjapensaasat, omena- ja päärynäpuut, kasvimaat perunoille, porkkanoille, punajuurille ja salaatille, mansikat sekä siemenistä itse kasvatetut kukat.

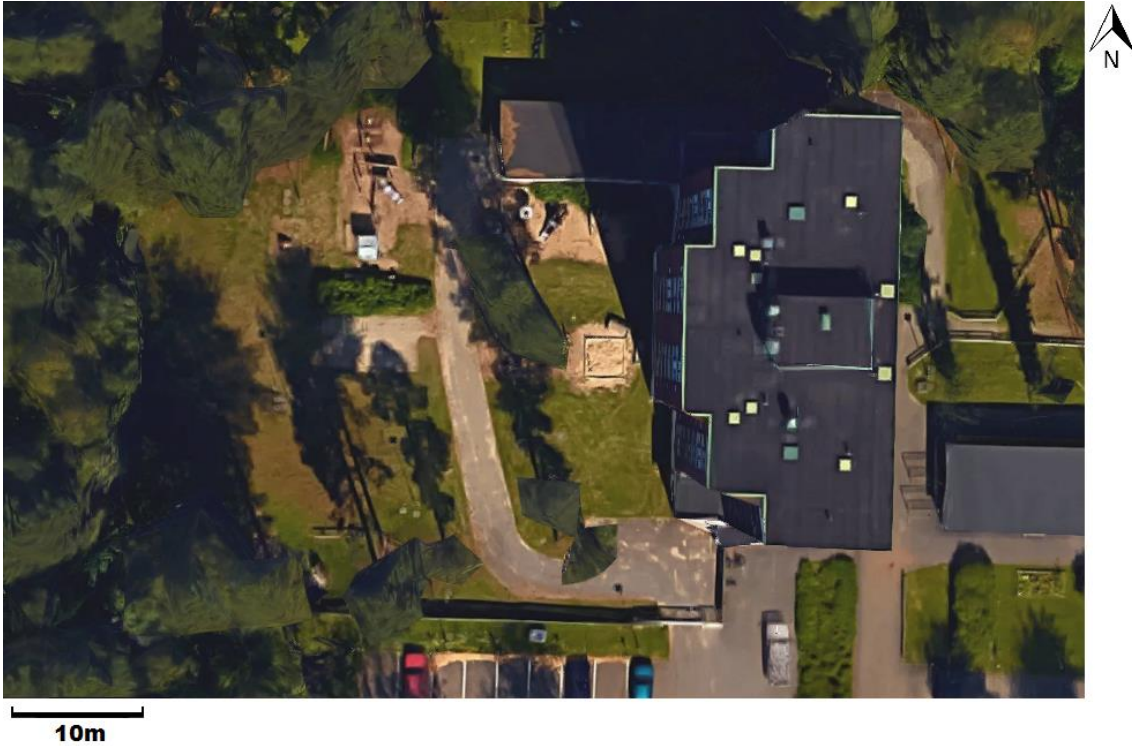
7 TULOSTEN MUKAINEN PUUTARHA

Päiväkodin henkilökunnan ja lasten toivomukset huomioon ottaen puutarha voitaisiin suunnitella koostuvaksi muutamasta monivuotisesta istutuksesta, kuten viinimarjoista ja vadelmista, joiden lisäksi lapset saisivat vuosittain valita kasvit istutuslaatikoihin, joihin istutettaisiin kukkia, yrtejä ja kasviksia. Perunoita, porkkanoita ja sipuleita varten voidaan perustaa kasvimaa. Omenapuut toisivat pihaan myös mukavan lisän.

Jotta päiväkodin henkilökunta ehtisi hoitaa puutarhaa, suunnitellaan istutukset yksinkertaisiksi ja helppohoitaisiksi. Seuraavina kausina puutarhan kasvivalikoimaa ja kokoa voidaan laajentaa tai supistaa omien halujen mukaan ja puutarhan sijoittelua voidaan myös muuttaa, mikäli se tuntuu epäkäytännölliseltä. Omenat ja marjat vaativat kesän aikana vähemmän hoitoa, joten niitä Vaskitien päiväkodin pihalle voitaisiin istuttaa, vaikka päiväkoti onkin kesäisin suljettu.

7.1 Vaskitien päiväkodin piha-alue

Vaskitien päiväkodin piha on valoisa. Itäreunalta pihaa rajaa korkea kerrostalo, mutta etelästä aurinko pääsee paistamaan lähes esteettä ja lännestäkin pihaa varjostaa vain kaupungin viheralueille tyypillinen suhteellisen harva, hoidettu metsikkö. Pihan länsi- ja pohjoisosissa on suuret avoimet nurmialueet, mikä antaa paljon mahdollisuuksia puutarhan perustamiselle ilman että uhrataan liikaa lasten leikkeihin tarvittavaa tilaa. Suurelle pihalle voi sijoittaa myös esimerkiksi istutuslaatikoita useaan eri paikkaan. Piha-alue on kuvattu kuviossa 4 ja kuviossa 5 on piha-alue karttakuvana.

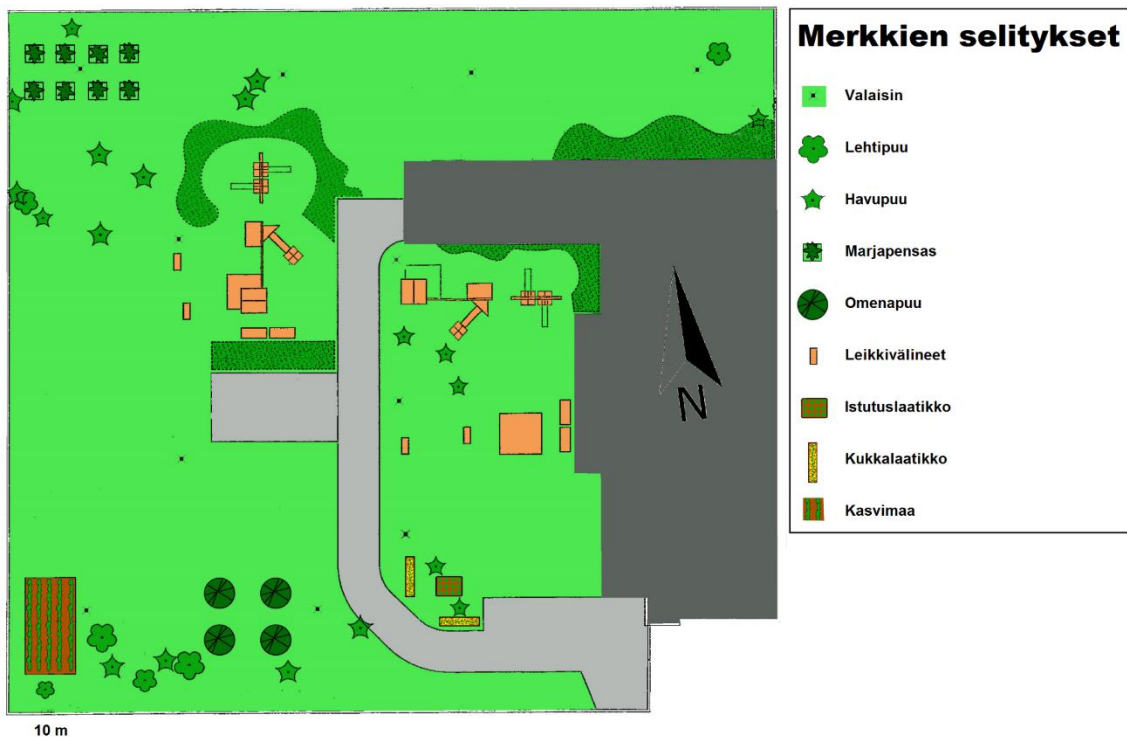
KUVIO 4. Ilmakuva Vaskitien päiväkodin piha-alueesta. Päiväkoti toimii kerrostalon alakerrassa.
Lähde: Google

KUVIO 5. Karttakuva Vaskitien päiväkodin piha-alueesta. Potentiaalisia sijoituspaikkoja puutarhalle ovat nurmialueet pihan länsi-, etelä- ja pohjoisreunalla.

7.2 Esimerkkipuutarha

Esimerkkiratkaisussa puutarhan eri elementit on sijoitettu eri puolille pihaa. Pihan luoteiskulmaan istutetaan kahdeksan herukka- tai karviaispensasta. Lounaiskulmaan perustetaan kasvimaa, jolle voidaan istuttaa esimerkiksi sipulia, porkkanaa, herneitä, perunaa tai kaaleja. Kasvimaan laidoilte istutetaan kehäkukkia. Kasvimaan voidaan jakaa myös useampaan lohkokoon, jotta saadaan hyödynnettyä viljelykiertoa. Pihan eteläosaan istutetaan neljä omenapuuta. Yrtejä ja samettikukkaistutuksia varten rakennetaan tai ostetaan laatikot, jotka asetetaan kulkuväylän ja päiväkotirakennuksen viereiselle nurmialueelle. Istutuslaatikoiden paikkaa ja määrää voidaan myös vaihdella mieltymysten mukaan ja osa kukista ja yrteistä voidaan ostaa valmiina taimina ja osa esikasvattaa itse. Istutuslaatikoissa on helppo kasvattaa myös perunoita tai juureksia. Kuviossa 6 on karttaluonnos päiväkodin piha-alueesta puutarhaelementteineen ja kuvat 7 – 10 esittelevät havainnekuvin erilaisia pihaan sopivia istutusvaihtoehtoja. Kuvat löytyvät myös liitteenä työn lopusta (LIITE 2).

KUVIO 6. Karttaluonnos Vaskitien päiväkodin piha-alueesta. Pihan luoteisosaan on istutettu kahdeksan herukkapensasta, lounaisnurkkaan on perustettu n. aarin kokoinen kasvimaa, kasvimaan lähistölle on istutettu neljä omenapuuta ja rakennuksen viereisen nurmialueen eteläpään on istutuslaatikoihin istutettuna kesäkukkia ja hyötykasveja.

KUVIO 7. Havainnekuva kasvimaasta pihan lounaisnurkassa. Porkkana ja sipuli hyötyvät toisistaan vuororiveihin istutettuna ja kasvimaan reunaan koristaa rivi kehäkukkaa. Kehäkukalla on myös tuholaisia karkottava vaikutus.

*KUVIO 8. Havainnekuva pihan eteläreunasta, jonne on istutettu omenapuita ja perustettu kasvi-
maa. Tilavalla pihalla istutuksia ei tarvitse tehdä leikkialueiden kustannuksella.*

KUVIO 9. Herukkaistutukset saavat pihan luoteiskulmassa runsaasti aurinkoa.

KUVIO 10. Istutuslaatikoissa voidaan helposti viljellä kaikenlaisia kasveja ja ne voidaan sijoittaa aurinkoiselle pihalle useaan eri paikkaan. Samettikukkaistutukset tuovat pihaan keltaisen ja punaisen sävyjä ja peruna ja timjami kasvattavat molemmat valkoisia kukkia.

7.3 Puutarha osana päiväkodin arkea

Puutarhan viikoittaisiin hoitotehtäviin kuuluu kastelu, tuholaisten tarkastelu ja torjunta ja rikkakasvien kitkentä. Myös satoa päästään korjaamaan melko aikaisin kesällä esimerkiksi salaatile ja reititsiltä, jotka myös hyötyvät harvennuksesta. Lapsilta nämä tehtävät onnistuvat pienellä ohjauksella hyvin, mutta esimerkiksi kastelua on hyvä valvoa, ettei kasvimaata huku liian innokkaiden kastelijoiden ollessa asialla. Itse istutetusta sadosta huolehtiminen opettaa vastuuta, sadon kypsymisen edistymisen kärsivällisyyttä ja korjatusta sadosta saa tuntea ylpeyttä.

Lapset voivat askarrella kaikille puutarhaan istutettaville kasveille kyltit, jotka pystytetään esimerkiksi porkkanarivin päähän tai herneentaimen viereen. Kyltti voi olla paperille piirretty ja väritetty kuva, joka laminoidaan tai päällystetään kontaktimuovilla ja kiitataan puukeppiin. Näiden keppien ja narun avulla voidaan merkitä myös kylvörivit.

Puutarhaan voidaan rakentaa linnunpelähti, joka nimetään ja jolle lapset keksivät värikkään taustatarinan. Yksinkertaisimmillaan linnunpelähti on vanhoja vaatteita ja asusteita ripustettuna kahteen ristiin naulattuun keppiin (1,5 – 2,0 m) roikkumaan. Linnunpelähti voi olla puutarhan suojelija ja huolehtija, jota kunnioitetaan esimerkiksi laulamalla sille yhdessä laulu aloitettaessa ja lopetettaessa päivittäiset puutarhatoimet. Linnunpelätin apureiksi puutarhaan voidaan askarrella myös muita oliota, kuten esimerkiksi ”herra Herne”, joka on sukka housuista, vanhoista pyykinpesuainepalloista, piipunrasseista ja parista askartelusuikasta valmistettu herneen palon muotoinen hahmo. Näitä hahmoja voidaan asetella ympäri puutarhaa ilmettä luomaan.

Puutarhassa esiintyviä hyönteisiä voidaan kerätä purkkiin tunnistamistarkoituksessa. Lapset oppivat purkkeja tarkkaillaessaan erottamaan hyödylliset tai haitattomat hyönteiset tuhohyönteisistä ja samalla kasvustot pääsevät eroon tuholaista. Hyönteiset voidaan poimia kasvustosta, tai kaivaa maahan muovipurkkeja niin, että niiden reuna on maan pinnan tasalla. Purkkiin laitetaan pohjalle hedelmän paloja ja sen päälle laitetaan ilmastusta sanomalehteä tai pala pahvia. Yön aikana purkkiin ilmestyy hyönteisiä, jotka voidaan seuraavana päivänä tunnistaa ja palauttaa läheiseen metsikköön.

Tuholaiset voidaan vaikkapa luonto- tai metsäretken yhteydessä vapauttaa luontoon kauas puutarhasta ja esimerkiksi puutarhaa vaivaaville etanoille voidaan antaa uusi koti vaikkapa kosteasta lä-

himetsästä. Samaisella retkellä voidaan takaisinpäin tullessa kerätä purkkiin hyödyllisiä leppäkerttuja, jotka saavat uuden kodin puutarhan istutusten keskeltä tuholaisia ravinnokseen käyttäen. Retkien aikana voidaan muovipussiin kerätä nokkosia, joista voidaan valmistaa kasvinsuojeluun ja lannoitukseen soveltuvia liuoksia. Myös nokkosletut ovat monille uusi, mutta herkullinen kokemus.

Sadon valmistuttua voidaan satotuotteita viedä kotiin tai syödä ne leikkien lomassa. Vastapöimitut marjat ja herneet maistuvat lämpimänä kesäpäivänä erityisen hyvältä. Jännittävä leikki on arvuutteleleikki, jossa kukin vuorollaan silmät sidottuna yrittää arvata minkä marjan hän juuri söi. Satotuotteita syödessä on tärkeää tiedostaa lasten allergiat ja yliherkkyydet! Sadosta saadaan myös tarinan ja jutustelun aihetta, kun lapset ottavat kukin vuorollaan säkistä yhden satotuotteen ja kertovat kyseisestä kasvista kaiken muistamansa. Kasvien ominaisuuksia ja historiaa voidaan opiskella kevään ja kesän aikana ja esimerkiksi perunalla on hyvin mielenkiintoinen historia.

8 VILJELY KÄYTÄNNÖSSÄ

Kasvien kasvattaminen ei ole vaikeaa, mutta hyvän sadon saanti edellyttää perehtymistä aiheeseen ja pitkäjänteisyyttä. Kasvit tarvitsevat säännöllistä huolenpitoa ja käytettävissä olevat resurssit (aika, materiaalit, tila) määrittävät millainen puutarhasta muodostuu. Pienimmillään puutarhatoiminta koostuu muutamasta ikkunalaudalla, parvekkeella tai terassilla ruukussa kasvatettavasta kasvista, mutta riittävillä resursseilla puutarhapalstalla voi olla esimerkiksi kymmeniä neliömetrejä avomaata, laatikko- ja säkki-istutuksia ja kasvihuone vaativimmille kasveille.

8.1 Tarvikkeet

Puutarhanhoidosta selviää tarvittaessa hyvin vähillä hankinnoilla ja useissa työvaiheissa voidaan hyödyntää kierrätysmateriaaleja tai uusiokäyttää vanhoja tuotteita. Kalleimmat hankinnat puutarhassa ovat yleensä multa, siemenet ja työvälineet. Multaa saa ostettua puutarhaliikkeistä helposti säkeissä ja myös irtotavarana, joka on suurina määrinä ostettaessa edullisempaa. Multaa kannattaa kysellä myös esimerkiksi läheisiltä maataloilta. Puutarhakaupasta ostetut siemenet ovat sertifioituja eli tasalaatuisia ja hyvin itäviä. Työvälineitä on tarjolla moneen eri käyttötarkoitukseen, mutta kaikkia ei tarvita pienessä puutarhassa. Mullan levittämiseen, maanmuokkaukseen ja muuhun maamassojen käsittelyyn soveltuu teräväreunainen teräslapio ja teräväkärkisellä lapiolla kovankin maan muokkaaminen on helppoa. Puutarhan sisäisiä kuljetuksia varten on hyvä olla kottikärryt ja kastelua varten useampi kastelukannu. Tasoitussharava, lehtiharava, hara, istutuslapio, puutarhasakset, kuokka ja talikko kuuluvat jokaisen puutarhan perusvarustukseen. (Alanko, Koivunen, Regårdh & Saario 2003, 241 – 246.)

8.2 Istutusten suunnittelu

Toimivan ja satoisan puutarhan edellytyksenä on riittävän ajoissa aloitettu suunnittelu ja valmistautuminen. Kasvualustat kannattaa usein valmistella jo edellisen kasvukauden lopulla ja sydäntalvella on hyvä alkaa esikasvatuksen valmistelu sekä suunnitella kesän istutusten järjestystä ja asettelua.

Käytettävissä olevan kasvimaan tai muiden istutusalojen koko, kasvien tilantarve ja muut resurssit, kuten esimerkiksi kasvien hoitoon käytettävissä oleva aika määrittävät yhdessä raamit viljelysuunnitelmalle. Suunnitelma voidaan merkitä ylös paperille, mikä helpottaa käytännön töiden aikataulutusta ja tilantarpeen ja hankintojen hahmottamista. (Alanko ym. 2003, 234 – 235.)

8.3 Esikasvatus

Suomen kasvuolosuhteet mahdollistavat monien kasvien sadon tuottamisen kesän aikana suoraan avomaalle istutetustakin siemenestä, mutta sadon nopeuttamiseksi kasveja voidaan esikasvattaa sisällä jo muutama viikko ennen varsinaisen kasvukauden alkamista. Joillekin kasveille, kuten chilipaprikoille ja tomaateille tämä on ainoa keino sadon varmistamiseksi. Muita esikasvatettavia kasveja ovat esimerkiksi paprika, lamopinaatti, purjo, sellerit, kaalit ja kurkku. Esikasvatetut taimet voidaan istuttaa ulos heti, kun ei ole enää riskiä niiden paleltumisesta (Kallela 2013, 39 – 41.) Taimet pärjäävät ulkona, kun terminen kasvukausi on alkanut eli vuorokauden keskilämpötila on 5 °C eikä lämpötila laske alle 0 °C yölläkään (Ilmatieteen laitos 2016, viitattu 26.2.2016). Taulukkoon 1 on koottu tietoja termisestä kasvukaudesta eri puolilla Suomea.

TAULUKKO 1: Terminen kasvukausi ja lämpösumma Rovaniemellä, Oulussa, Jyväskylässä ja Helsingissä 1981 – 2010 (Lähde: Ilmatieteenlaitos <http://ilmatieteenlaitos.fi/terminen-kasvukausi>)

Paikkakunta	Terminen kasvukausi alkaa	Terminen kasvukausi päättyy	Terminen kasvukauden pituus	Lämpösumma
Rovaniemi	12.5 – 17.5.	2.10. – 7.10.	135 – 145	800 – 900
Oulu	27.4. – 2.5.	7.10. – 12.10.	155 – 165	1000 – 1200
Jyväskylä	22.4. – 27.4.	17.10 – 22.10.	165 – 175	1200 – 1300
Helsinki	ennen 22.4.	22.10. – 27.10.	yli 185	yli 1400

8.3.1 Kylvö

Siemenet kylvetään kosteaan multaun siemenpussissa ilmoitettuun syvyyteen. Kylvösyvyys riippuu siemenen koosta ja siemen sisältää sen verran ravintoa kuin siitä kasvava taimi tarvitsee päästökseen valoon mullan pinnalle. Ruukkuihin istutettaessa multa kostutetaan sellaiseksi, että siitä irtoaa nyrkissä puristettaessa hiukan vettä ja multa tasoitetaan. Pienet siemenet voidaan sekoittaa hiekkaan, jolloin tasainen kylvö on helpompaa. Kaupoista on saatavilla valmiiksi sekoitettua kylvö- ja taimimultaa, jossa multaun on sekoitettuna hiekkaa. Tasoitettuun multaun painetaan sormella tai kynällä muutama sopivan syvyinen reikä, joihin tiputetaan kuhunkin muutama siemen, minkä jälkeen kolot täytetään mullalla ja ruukut peitetään esimerkiksi tuorekelmulla, jotta multa pysyy kosteana. Siementen annetaan itää pimeässä ja itämisen jälkeen taimet tarvitsevat valoa. Kylvömäärät ja -tavat on ilmoitettu siemenpussissa ja ne vaihtelevat kasvikohtaisesti (KUVIO 11). Siemeniä kannattaa kylvää useita, sillä kaikki siemenet eivät idä ja ylimääräiset heikommat taimet voidaan koulimisvaiheessa poistaa. Taimettumisvaiheessa mullan on säilyttävä koko ajan kosteana, jottei sato myöhästy taimien kehityksen hidastuessa kuivuuden vaikutuksesta. (Kallela 2013, 39 – 41.) Esikasvatusta varten voi pestä esimerkiksi tyhjiä maito- tai jogurttipurkkeja (KUVIO 12)

KUVIO 11. Kirsikkatomaatin (*Tiny Tim* -lajike) istutusohjeita siemenpussissa. Kyseinen lajike ei ehdi tuottaa satoa, ellei sen esikasvatusta aloiteta ajoissa.

KUVIO 12. Chilipaprikan (ylhällä) ja Kirsikkatomaatin (alhaalla) taimia sirkkalehtivaiheessa. Yhdelta sivulta auki leikattu maitopurkki sopii hyvin esikasvatusalustaksi. Kuva: Aku Savolainen

8.3.2 Taimien kouluminen

Muutaman sentin mittaiseksi ehtineet sirkkalehtitaimet voidaan koulia eli istuttaa isompaan ruukkuun väliaikaiseen tai lopulliseen kasvupaikkaansa kasvamaan. Multapaakku irrotetaan ruukusta ja varovasti hajotetaan esimerkiksi sanomalehden päälle, jotta taimien juuret saadaan irrotettua mullasta ja eroteltua toistensa juurista. Taimien varret ovat hyvin heikkoja, joten niiden vahingoittumisen estämiseksi irtaimia taimia saa nostella vain lehdistä. Taimet istutetaan uuteen kasvualustaan tukevasti ja koulittaessa heikoimmat taimet poistetaan. (Kallela 2013, 39 – 41.)

Kouluminen kannattaa tehdä vasta, kun taimissa on sirkkalehtien lisäksi 1 – 2 kasvulehteä, mutta heikoimpia taimia voidaan esikasvustasiasta harventaa pois jo aikaisemmin. Taimet kasvavat

liian tiheässä, mikäli niiden lehdet koskettavat toisia lehtiä, mikä on merkki harvennustarpeesta. (Alanko ym. 2003, 272 – 273.)

8.3.3 Karaiseminen

Ennen kuin kasvit istutetaan tai siirretään lopullisesti ulos kasvamaan, tulee ne totuttaa valoon ja ulkoilmaan varovasti viikon tai kahden aikana. Ruukut voidaan siirtää aamupäivällä ulos lämpimälle seinustalle ja peittää harsolla, mikäli aurinko paistaa voimakkaasti ja siirtää illalla sisään suojaan pakkaselta. Kun yöpakkasten riskiä ei enää ole, voidaan kasvit jättää pysyvästi ulos huolehtien, etteivät ne kärsi liiallisesta auringosta ja peittäen ne kylmimpinä öinä harsolla. (Kallela 2013, 42 – 43.)

Mikäli taimet istutetaan penkkiin kasvamaan, on varmistettava, että alusta on riittävän lämmin. Esimerkiksi 4-5 viikkoa vanhat kurkun ja kesäkurpitsan taimet voi istuttaa ulos vasta sitten, kun kasvualustan lämpötila on yli 10 °C ja silloinkin ne on peitettävä kaksinkertaisella harsolla. (Kallela 2013, 72 – 73.)

8.4 Kasvatus avomaalla

Avomaalle riveihin kylvettäessä multa tehdään sopivan syvyinen vako, johon siemeniä tiputetaan sopivin välein (muutama siemen per kohta) ja vako peitetään mullalla. Kasvukauden edetessä kasvuyksilöitä harvennetaan, jotta taimet saavat enemmän kasvutilaa. Avomaalla pienimpienkin siementen kylvösyvyys on vähintään 1 cm. Avomaalle kylvettäessä on riskinä lintujen ja muiden tuhoeläinten löytäminen siementen luo ravinnon perässä tai voimakkaan tuulen tarttuminen siemeniin, joten kylvös kannattaa suojata esimerkiksi harsolla. Harso estää myös kosteuden haihtumisen kylvöksestä, auttaa sen lämpötilouden hallinnassa ja estää tuhohyönteisten pääsyn taimettuneiden kasvien luo. Kylvös tulee pitää itämis- ja taimettumisvaiheessa kosteana, tarvittaessa kastella sitä kastelukannulla. Mitä syvemmälle kylvös kastellaan, sitä syvemmälle myös juuret kasvavat. Istutuslaatikossa mullan kokonaisvaltainen kosteus on helppo todeta laatikon alaosan multaa tarkkailemalla. (Kallela 2013, 40 – 43.)

8.5 Istutuslaatikot ja -säkit

Istutuslaatikot ja säkit ovat kätevä ja helppohoitoinen tapa tehdä ruukkuistutuksia laajempia istutuksia sinne, minne ei voida perustaa perinteistä kasvimaata. Korkeaseinäiset kasvualustat mahdollistavat myös juuresten kasvattamisen, jotka vaativat usein jopa puoli metriä multaa. Myös esikasvatetut taimet tai aiemmin ruukussa olleet kasvit voidaan istuttaa niihin. Istutuslaatikon voi muotoilla haluamakseen ja niitä voidaan sijoittaa kasvien valontarpeen mukaan eri paikkoihin. Istutuslaatikoiden ja säkkien välit pysyvät helposti siistinä ja sopivan kokoista laatikkoistutusta on miellyttävä hoitaa. Istutuslaatikkoihin käytettävän puumateriaalin tulisi olla mahdollisimman luonnollista, sillä esimerkiksi painekyllästetystä laudasta voi liueta haitallisia aineita kasvustoon. Puutarhan voi perustaa myös pelkillä puisilla 10 – 15 cm korkeilla kauluksilla, joita asetellaan päällekkäin ja täytetään mullalla. (Kontkanen 2013, 47.)

8.6 Lannoitus ja maanparannusaineet

Lannoitteilla ja maanparannusaineilla, kuten kompostilla ja kalkilla pidetään yllä kasvualustojen ravinnevarastoja sekä hyviä olosuhteita kasveille. Kasvit kuluttavat satokauden aikana merkittävän osan kasvualustan ravinteista ja ravinteiden poistuminen kasvualustasta muuttaa esimerkiksi kasvualustan happamuutta. (Alanko ym. 2003, 258 – 259.)

Lannoitteet

Peruslannoitettua ja kalkittua multaa voi ostaa valmiina pusseissa, mutta myös esimerkiksi mullan irtomyynnistä ostettua multaa voi lannoittaa vaikka kaupan luomulannoitteilla tai kompostoidulla hevosenlannalla, mikäli se ei ole valmiiksi lannoitettua. Myös muiden eläinten vähintään vuoden kompostoitunutta lantaa voi käyttää ja esimerkiksi Biolan myy kanan jätöksistä valmistettuja puutarhalannoitteita. Kaupassa myytävät lannoitteet ovat helppokäyttöisiä, sillä niiden pakkauksissa on kerrottu levitysmäärä, jota noudattamalla vältetään liialliselta lannoittamiselta. Yleensä lannoite lisätään multaan niin, että ensin multaa laitetaan istutusastian puoleen väliin asti, jonka jälkeen lannoiterakeet levitetään tasaisesti mullan päälle. Tämän jälkeen astia täytetään toivottuun korkeu-

teen mullalla. Puutarhaliikkeistä on saatavilla myös kasteluveteen sekoitettavia lannoitteita kasvukauden aikaiseen lannoitukseen. Kasvimaalle lannoitteet levitetään kevätkuokkauksen tai kylvön yhteydessä. (Alanko ym. 2003, 258 – 259.)

Komposti

Kompostissa bakteerit, sädesienet ja sienet hajottavat eloperäisen aineen ravinnepitoiseksi humukseksi, jota voidaan sekoittaa multaan tehostamaan kasvien kasvua. Kompostiin voi laittaa kuolleita kasvit, vihannesten naatit, ruohosilpun, pienet määrät sahanpurua, puiden lehdet silputtuina sekä biojätteitä, kuten kasvisten ja munien kuoret ja homehtunut leipä. Kompostiin ei kannata laittaa kalkkia, tuhkaa eikä tautien vaivaamia kasveja. Kompostin voi rakentaa laudoista tai muusta puutavarasta, mutta esimerkiksi painekyllästetty tai muuten käsitelty (ei koske lämpökäsiteltyä puuta) puutavara ei ole hyväksi kompostille. Kaupoissa on myytävänä myös lämpökompostoreita, joissa esimerkiksi ruokajätteet on helppo kompostoida ilman ongelmia tuhoeläimistä. Kesällä ja syksyllä kompostoituneet jätteet ovat käytettävissä seuraavan kasvukauden lannoitteena, kun ne sekoitetaan kasvimaan syksyllä. (Ranta 2013, 61 – 64.)

Kalkitus

Kalkituksella muutetaan kasvualustan pH-arvoa eli happamuutta emäksisemmäksi. Happamuutta ilmaisevassa pH-asteikossa on luvut 1 – 14. 1 on hapan, 7 neutraali ja 14 emäksinen. Useimmat kasvit viihtyvät hiukan happamassa tai neutraalissa maassa (6 – 7) ja niiden ravinteiden otto muuttuu kasvualustaa koko ajan hitaasti happamampaan suuntaan, joten kasvimaata on kalkittava 3-5 vuoden välein. Kalkitustarpeen voi määrittää pH-mittarilla tai testiliuskalla. Kalkitukseen soveltuu maanparannuskalkki, puuntuhka tai luujauho. Kalkki ripotellaan kasvimaalle syksyllä sadonkorjuun jälkeen ja tuhka keväällä, sillä tuhka sisältää nopealiukoisia ravinteita. Multa-, turve- ja savimaat ovat usein happamampia kuin karkeammat hiesu-, hiekka- ja hietamaat, joten niille tarvitaan enemmän kalkkia. Ylläpitokalkitukseen aarin kokoisella kasvimaalla riittää sankollinen tuhkaa tai 5 – 10 kg dolomiittikalkkia 3 – 5 vuoden välein. (Alanko ym. 2003, 250 – 251.)

8.7 Luonnonmukainen kasvinsuojelu

Puutarhan kasvinsuojelu koostuu tuhoeläinten, kasvitautien sekä rikkaruohojen torjunnasta. Näiden torjuminen tavanomaiseen kasvattamiseen soveltuvin kemikaalein on vaivatonta, mutta kemikaalit ovat kalliita ja niillä voi olla negatiivinen vaikutus ympäristöön ja terveyteen. Luonnonmukainen kasvinsuojelu on pienellä vaivannäöllä helppo ja turvallinen keino puutarhan sadon turvaamiseksi. (Ranta 2013, 55.)

Kasvinsuojelun tarvetta vähennetään käyttämällä laadukkaita siemeniä ja terveitä taimia ja huolehtimalla kasvualustan hyvästä kunnosta tasapainoisella kalkituksella, lannoituksella ja kastelulla. Hyvinvoivat kasvit ovat vastustuskykyisempiä tuholaisia ja tauteja vastaan. (Alanko ym. 2003, 266.)

8.7.1 Kasvitaudit ja rikkakasvit

Kasvitaudit voivat iskeä kasveihin yllättäen, mutta niiden ilmaantumista voi ehkäistä viljelytoimilla. Esimerkiksi runsas kalkitus estää kaalien möhöjuurta, mutta altistaa perunat ruvelle. Liian tiheä ja kostea kasvusto taas antaa hyvät kasvuolosuhteet monille haitallisille bakteereille ja sienille. Sairastuneet kasviyksilöt kannattaa poistaa kasvimaalta, jotta tautien leviäminen hidastuu tai estyy. Sairaita kasviyksilöitä tai kasvinosia ei saa laittaa kompostiin, vaan ne tulee tuhota esimerkiksi polttamalla. (Puutarha ja piha 2000, 13.)

Rikkakasvit kilpailevat satokasvien kanssa samoista ravinteista ja valosta, joten rikkakasvien torjunta aikaistaa satoa ja nostaa sen määrää. Avomaalle ilmestyy kylvön jälkeen nopeasti rikkakasvien taimia, jotka kannattaa kitkeä alasta riippuen joko käsin tai haraamalla satokasvien taimettessa. Rikkakasveja vapaa maa voidaan satokasvien taimien välistä kattaa esimerkiksi ruoho- tai olkisilpulla, jolloin valoa saavat vain kasvatettavat satokasvit. Katteen seasta pilkottavat rikkakasvit nypitään pois kasvukauden aikana. Esikasvatetut taimet kilpailevat rikkakasvien kanssa tehokkaasti ja sopivilla taimiväleillä ulos istutettuna varsinkin isolehtisen taimet varjostavat rikkakasveja niin, ettei kitkennälle aina jää tarvettakaan. Ennen kasvien istuttamista kannattaa kasvualusta muokata ja poistaa siitä käsin kaikki monivuotisten rikkakasvien (esimerkiksi peltovalvatti ja juolavehänä) juuret. (Forsblom 2000, 12).

8.7.2 Tuholaistorjunta

Hyötykasvit houkuttavat monenlaisia tuholaisia, kuten kirvoja, etanoita, hyönteistoukkia, lintuja, jäniksiä, myyriä ja jopa hirviä. Kaupunkialueella hirvet eivät yleensä muodostu ongelmaksi, mutta jäniseläimet, myyrät ja linnut ovat yleisiä kaikkialla. Jäniksien ja rusakoiden torjumiseksi voi kasviin aidata tai ripustaa kasviin ympärille sukkahousuissa hiustuppoja, joiden uskotaan hajullaan karkottavan eläimet. Myyrät kaihtavat esimerkiksi tuulikelloa tai muuta ääntä ja linnut kaihtavat vanhojen, roikkumaan ripustettujen cd-levyjen välkettä. Parhaimmassa turvassa kasvit ovat paikassa, johon eläimillä ei ole pääsyä, kuten kasvihuoneessa tai istutuslaatikoissa, jotka ovat lasitetuista tai jotka voidaan suojata muuten yöksi. (Ranta 2013, 55 – 57.)

Hyönteisiä ja nilviäisiä esiintyy kaikkialla. Joidenkin kasvien haju toimii ennaltaehkäisevänä karkotteena tuholaisille, mutta niitä voidaan erilaisilla luonnonmukaisilla aineilla torjua myös niiden jo ilmestyttyä kasvin lehdille (Ranta 2013, 55 – 57.) Kaikki kasvimaalla esiintyvät hyönteiset eivät ole tuholaisia, vaan esimerkiksi leppäkertut ja hämähäkit ovat petoja, jotka syövät kasveja tuholaisia ja mehiläiset ja perhoset ovat tärkeitä pölytyksen kannalta (Into & Taito 3: Kaupunkiviljely 2013, 37.).

Etanat on pieniltä istutuksilta mahdollista poistaa käsin poimimalla ja siirtämällä ne kauas puutarhasta. Kuolleet etanat houkuttelevat paikalle lisää etanoita. Etanat erittävät liikkueensa limaa ja liikkueensa karkean ja imevän pinnan päällä ne kuivuvat ja pysähtyvät, minkä takia etanat välttävät kasvien luokse menemistä, mikäli niiden ympärille on levitetty kaistale (vähintään 10 cm) sahanpurua, hienoa hiekkaa, murskattuja munankuoria tai tuhkaa. Tuhka toimii samalla kasviin lannoitteena. (Puutarha.net 2015, viitattu 26.2.2016.)

Mäntysuopaliuos

Kirvat ovat hyönteisistä yleisimpiä puutarhojen tuholaisia ja niiden torjuntaan ja häätämiseen edullinen ja varsinkin pienissä puutarhoissa käyttökelpoinen keino on mäntysuopaliuos, joka valmistetaan sekoittamalla 10 litraan huoneenlämpöistä vettä 2 dl mäntysuopaa. Mäntysuopaliuosta suihkutetaan suihkepullolla kirvojen vaivaamiin kasveihin ja käsittely toistetaan tarvittaessa. Mäntysuopaliuksella käsiteltyjä kasveja ei saa syödä viikkoon käsittelyn jälkeen. (Ranta 2013, 58.)

Yleiskarkote chilistä

Useimpien kirppojen, kirvojen ja toukkien torjuntaan soveltuva karkoite voidaan valmistaa hienontamalla vahvan chilin palko (Habanero, Naga Morichi, Naga Jolokia) kahteen litraan vettä ja 2 teelusikalliseen mäntysuopaa. Chili kannattaa hienontaa ensin pieneen vesimäärään, joka vuorokauden jälkeen siivilöidään ja sekoitetaan muihin ainesosiin. Liuos suihkutetaan kasveihin suihkepulolla tai sivellään siveltimellä kasvien juurelle. Chilin ja chilliliuksen joutumista silmiin tulee välttää ja liuosta käsitellessä kannattaa käyttää suojahanskoja. (Ranta 2013, 58.)

Nokkosvesi

Nokkosvedellä voidaan torjua kirvoja, samoin kuin mäntysuopaliuoksella. Nokkosvesi valmistetaan sekoittamalla 1 kg tuoreita nokkosia ja 5 l vettä ja antamalla seistä yön yli. Liuos on siivilöinnin jälkeen käyttövalmis. (Ranta 2013, 58.)

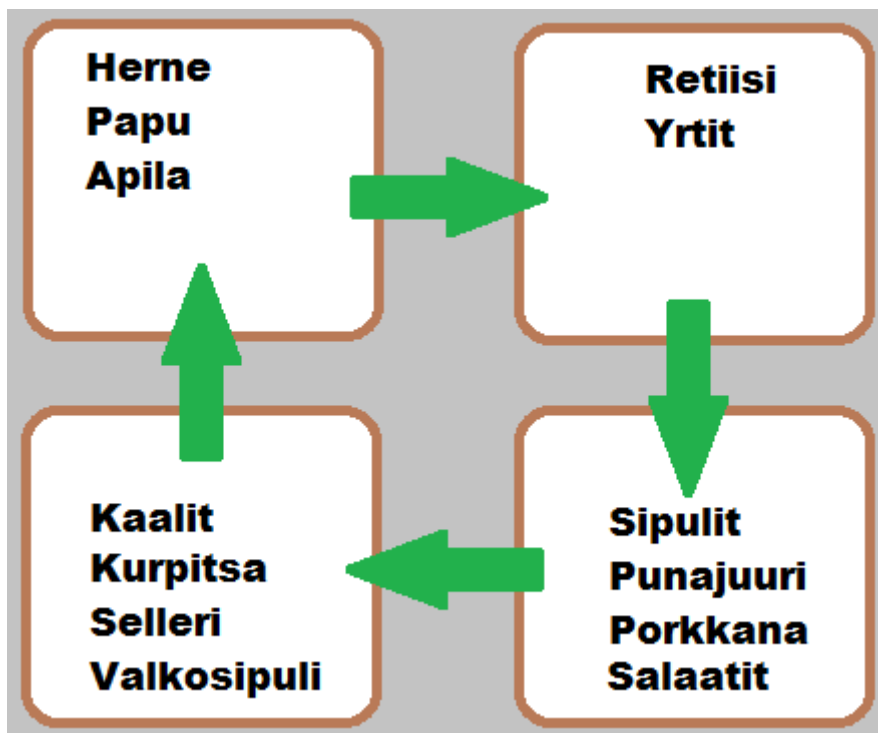
Feromonipyydykset

Hyötypuutarhassa tuholaisten torjuntaa voi kokeilla myös feromonipyydyksillä. Feromonipyydyks on ripustettava, muovinen kotelo, jonka sisältämä feromoni houkuttelee ja vangitsee liimaan tietyn lajin koiraita, jotka näin ollen eivät pääse lisääntymään. Feromonipyydyks kannattaa tarkistaa päivittäin. Pyydyksiä on saatavilla ainakin hernekääriäiselle, sipulikoille ja kaalikoille. (Biotus oy 2016, viitattu 26.2.2016.) Feromonipyydykset ovat verrattain kalliita eivätkä täten ole kovin hyödyllisiä pienillä viljelyksillä.

8.7.3 Kumppanuuskasvit ja viljelykierto

Toisilleen tavalla tai toisella hyödyllisiä kasveja kutsutaan kumppanuuskasveiksi. Kumppanuuskasvit voivat edistää toistensa kasvua parantamalla istutusalueen olosuhteita tai häätää tuholaisia. Esimerkiksi samettikukat, kehäkukat, tomaatti, sipuli ja porkkana sekä yrteistä ainakin minttu, salvia ja timjami harhauttavat tuholaisia hajullaan. Hyvä esimerkki toimivasta kumppanuuskasvijärjestelmästä on kasvima, johon on istutettu vuororiveihin porkkanaa ja sipulia, sillä sipuli karkottaa porkkanakärpystä ja porkkana karkottaa sipulikärpystä. Tällaisen kasvimaan laidoille voidaan lisäksi istuttaa samettikukkia ja kehäkukkia torjumaan tuholaisia. (Alanko ym. 2003, 266 – 267.)

Viljelykierto eli vuoroviljely parantaa maan rakennetta ja kasvukuntoa sekä kasvien terveyttä. Samalla kasvupaikalla kannattaa vuorotella vuosittain syväjuurisia ja matalajuurisia kasveja maan tiivistymisen estämiseksi ja monet taudit kelpuuttavat isännikseen vain tietynlaisia kasveja. Esimerkiksi möhöjuuri vaivaa ristikukkaisia kasveja, kuten kaali, lanttu ja retiisi, minkä takia samalla kasvupaikalla ei suositella kasvatettavan ristikukkaisia kasveja kuin neljän vuoden välein. Perunaruttoaakin voidaan torjua vaihtamalla perunan kasvupaikkaa. Lannoituksessakin voidaan hyödyntää viljelykiertoa, sillä esimerkiksi pavut, herneet ja apilat sitovat juuristoonsa typpeä, joka jää lannoittamaan kasvualustaa seuraavaa kasvukautta varten. (Forsblom 2000, 10 – 12.) Perinteinen nelivuotinen viljelykierto on esitetty kuviossa 13.

KUVIO 13. Nelivuotinen viljelykierto neljään lohkoon jaetulla kasvimaalla. Maata lannoittavien kasvien, kuten herne, jälkeen lohkolle istutetaan runsaasti lannoitusta vaativia kasveja, kuten kaali. Lohkole istutetaan vuosittain yhä vähemmän ravinteita vaativia kasveja kunnes kierto alkaa viidentenä vuonna alusta (Forsblom 2000, 10 – 12)

8.8 Hyötykasvit koristekasveina

Kotipuutarhurit usein perustelevat hyötykasvien puuttumista omasta puutarhastaan sillä, että halutaan panostaa koristekasveihin esimerkiksi viljelytilan pienuuden tai vastaavan syyn takia. Näyttävyyden ja koristeellisuuden ei kuitenkaan tarvitse sulkea pois hyötykasvien kasvattamista, sillä monista hyötykasveista on myös pihan kaunistajiksi. Myös hyötykasvit kukkivat ja niistä löytyy erikoisia ja -värisiä lajeja, joita yhdistelemällä voi saada aikaiseksi jopa hienomman kokonaisuuden kuin pelkillä koristekäyttöön tarkoitetuilla kasveilla. Koristekasveina käytetään muun muassa erilaisia yrttejä sekä kaaleja, ja monet ihan tavalliset hyötykasvitkin tekevät kukintoja, joita voi hyödyntää niin koristekäytössä kuin elintarvikkeena. (Alanko ym. 2003, 343 – 350.)

Yrtit ovat kauniita ja koristeellisia, mutta ennen kaikkea niitä käytetään ruokien, leivonnaisten ja juomien mausteina. Yleisimmin yrteistä käytetään lehdet tai versot, mutta yrttejä kasvatetaan myös siemenien, juurakoiden ja kukkien vuoksi. Yrttien viehäytys piilee lehdissä olevissa aromaattisissa öljyissä, jotka ovat hyvän tuoksuisia ja antavat makua ruokiin. Erilaisia yrttejä on laaja valikoima ja myös luonnonkasveja voidaan hyödyntää. Myös kasvatusmahdollisuuksiltaan yrtit ovat monipuolisia, sillä ne pärjäävät niin avomaalla ja kasvihuoneessa kuin parvekkeella tai valoisalla ikkunallakin. (Alanko ym. 2003, 343 – 350.)

Monesti ei tulla ajatelleeksi, että kasveista syödään niiden kukintoja. Esimerkiksi tutuista parsajakkakakaaleista syödään nuppuisina niiden kukinnot. Myös kurpitsan kukintoja voi syödä. Puutarhasta ja luonnosta löytyykin lukuisia lajeja, joiden kukkia ja kukkien osia voidaan käyttää elintarvikkeena, erilaisiin ruokiin väriä ja makua antamaan. Kukkien syömisessä tulee kuitenkin muistaa, että vain myrkyttömästi viljellyt kukat ovat syömäkelpoisia. (Alanko yms. 2003, 343 – 350.)

8.9 Kasvikohtaisia ohjeita

Tähän osioon on koottu kasvikohtaisia hoito-ohjeita Satoisa hyötytarha -kirjan (Forsblom 2007) ohjeita mukaillen.

Kerä- eli valkokaali

Kylvö: Esikasvatus huhtikuussa, taimet voidaan istuttaa 3-4 viikon ikäisenä ulos. Riviväli 50 cm, taimiväli 40 cm.

Hoito: Runsas kastelu kerran viikossa. Juuria voi mullata kasvukauden aikana.

Kasvinsuojelu: Istuttamalla lähistölle kiinankaalia voi harhauttaa kirppoja ja kaalikoita.

Sato korjataan aikaisimmilla lajikkeilla n. 2 kk kuluttua istutuksesta. Myöhäisemmillä lajikkeilla satoa korjataan jopa 4 kk kuluttua istutuksesta.

Keräsalaatti (Jäävuorisalaatti)

Kylvö: Ehtii tuottaa satoa kylvettäessä ulos kesäkuussa, mutta aikaista satoa halutessa taimet tulee esikasvattaa 3-4 kk huhtikuussa viileässä paikassa. Riviväli 30 cm, taimiväli 30 cm. Salaatit on hyvä istuttaa porkkana- ja/tai sipulirivien väliin

Hoito: Kastelu 1 – 3 kertaa viikossa.

Kasvinsuojelu: Salaatit on hyvä istuttaa porkkana- ja/tai sipulirivien väliin tuholaisien vähentämiseksi. Uudelta, nurmelle perustetulta kasvimaalta sepäntoukkia voi harhauttaa halkaistulla perunalla, joka on asetettu penkkiin halkaisupinta alaspäin. Etanat voi poimia salaatista havaittaessa tai käyttää suojaamisen kasvinsuojeluosiossa mainittuja keinoja.

Sato korjataan n. 2 – 2,5 kk kuluttua istutuksesta, kun salaatti on mennyt selkeästi kerälle. Lyhyt säilyvyys.

Lehtisalaatti

Kylvö: Voidaan kylvää toukokuussa melko kylmään maahan, sillä lehtisalaatti itää jo +2 °C lämpötilassa eikä se ole erityisen kylmänarka. Riviväli 30 cm. Riveihin kylvetään siemeniä 2 cm välein ja kasvavat taimet harvennetaan tarpeen mukaan niin, että kaikki jäljelle jäävät taimet mahtuvat kasvamaan.

Hoito: Kuluttaa paljon vettä, joten kasteltava useasti. Lehtisalaatti hyötyy harvennuksesta, joten ulompia lehtiä kannattaa poimia heti niiden kypsyttyä.

Kasvinsuojelu: Etanat voi poimia käsin kasvustosta.

Uloimpia kasvulehtiä voi poimia pitkin kasvukautta välittömään käyttöön. Salaatti on korjattavissa 4 – 6 viikossa kylvöstä.

Pinaatti

Kylvö: Voidaan kylvää eteläisessä Suomessa maahan jo talvea vasten lokakuussa. Pohjoisessa kylvetään toukokuussa suoraan avomaalle. Riviväli 20 cm. Riveihin kylvetään siemeniä 1 – 2 cm välein ja rivit harvennetaan kasvukauden edetessä.

Hoito: Kastelu 1 – 2 kertaa viikossa. Varsinkin kuivana heinäkuuna huolehdittava maan riittävästä kosteudesta, sillä pinaatti kukkii helposti kuivassa, mikä pysäyttää lehtien kasvun.

Kasvinsuojelu: Kirvojen torjunta esimerkiksi mäntysuopaliuksella.

Ulompia lehtiä voi poimia välittömään käyttöön pitkin kesää. Täysikasvuinen pinaatti voidaan korjata kokonaisuutena 30 – 50 päivän kuluttua kylvöstä.

Mangoldi eli lehtijuurikas

Kylvö: Voidaan kylvää toukokuussa ulos. Riviväli 40 cm, taimiväli 20 cm.

Hoito: Kastelu 1 – 2 kertaa viikossa. Ei erityisiä tuholaisia

Satoa voi korjata pitkin kesää nyppimällä ulompia lehtiä, joista ravinnoksi käytetään lehtiruodit.

Peruna

Kylvö: Siemenperunat (30 – 50 cm) idätetään huhtikuussa niin, että 3 – 4 viikon ikäiset ituiset perunat istutetaan +8 °C lämpöiseen maahan. Riviväli 50 cm, taimiväli 30 cm. Maan tulee olla muokattu 20 – 30 cm syvyydeltä. Itäneet perunat istutetaan vakoon varoen itujen vaurioitumista. Vaon päälle kasataan 5 – 10 cm multaa muodostaen harjun.

Hoito: Kastelu kuivimpina kausina (heinäkuussa) 1 – 2 kertaa viikossa. Harjuja mullaan nostelemalla esim. haravalla multaa harjuihin rivien välistä, jotta mukulat eivät viherry auringossa.

Kasvinsuojelu: Liika kosteus lisää perunaruton riskiä, jota voidaan välttää käyttämällä sertifioitua siemenperunaa ja varomalla liiallista kastelua. Ruton saastuttamat tumma-laikkuiset varret poistetaan välittömästi ja mielellään poltetaan. Liika kuivuus aiheuttaa perunoihin rupia.

Sato korjataan 2 viikkoa kukinnan (kukkimattomia koenostettava) jälkeen, mutta hentokuorista varhaisperunaa voi nostaa jo juhannuksen aikaan. Kuoren kehittymiseksi varsistot kannattaa poistaa kaksi viikkoa ennen perunan nostoa.

Porkkana

Kylvö: Voidaan kylvää kuohkeaan maahan tai laatikkoon jo lokakuussa aikaista satoa varten, mutta toukokuussa kylvettynäkin tuottaa satoa. Porkkana ei ole kylmänarka, joten se voidaan kylvää jo aikaisin toukokuussa. Riviväli 40 cm, siemenet kylvetään riviin 2 – 3 cm välein 1 cm syvyyteen. Rivit merkitään selvästi kitkemistä varten. Porkkana hyötyy harjukasvatuksesta.

Hoito: Rikkaruohot kitketään n. 10 päivän kuluttua kylvöstä ennen porkkanan itämistä ja porkkanantaimet harvennetaan ensimmäisten kasvulehtien ilmaannuttua 2 – 3 viikon kuluttua kylvöstä. Kastelu kerran viikossa kuivina kausina.

Kasvinsuojelu: Porkkanantaimet suojataan harsolla porkkanakempiltä ja porkkanakärpäselältä. Myös lähistölle istutettu sipuli häätää porkkanakärpästä.

Satoa voidaan korjata elokuusta eteenpäin. Varastoitavat porkkanat kannattaa nostaa juuri ennen pakkasia.

Nauris

Kylvö: Naurista voidaan nopeakasvuisena kylvää toukokuusta kesäkuun loppuun asti. Riviväli 25 cm, siementen kylvöväli 10 cm. Harvennetaan 15 – 20 cm taimiväliin kasvun edetessä.

Hoito: Taimia kastellaan päivittäin ja kasvun edetessä maa pidetään kosteana.

Kasvinsuojelu: Kylvös suojataan harsolla kaali- ja juurikaskärpäsiä vastaan. Pienet määrät kirppoja voidaan nitistää sormin, mutta niitä voidaan harhauttaa myös kiinan-kaalilla.

Satoa korjataan 8 – 10 viikon kuluttua istutuksesta. Aikaisesta kylvöstä satoa saadaan heinäkuun alussa.

Retiisi

Kylvö: Kylvetään avomaalle toukokuusta alkaen. Retiisit ovat hyvin nopeakasvuisia ja ylikypsyvät helposti, joten niitä kannattaa kylvää pitkin kesää. Riviväli 20 cm. Siemenet kylvetään riviin 2 cm välein ja melko pintaan, 0,5 – 1 cm syvyyteen, jotta retiiseistä tulee pyöreitä.

Hoito: Kastelu 2 – 3 kertaa viikossa, kasvualusta pidettävä jatkuvasti kosteana, jotta mukulat eivät kitkeröidy.

Kasvinsuojelu: Kirppoja voidaan nitistää niiden ilmaannuttua taimiin tai harhauttaa kiinankaalilla.

Parhaimmillaan retiisin mukulat ovat 1,5 – 2,5 cm:n kokoisina. Retiisejä kannattaa poimia jopa päivittäin, jotta retiisit kehittyvät tasaisesti.

Kelta- ja punasipuli

Kylvö: Istukkaat voidaan istuttaa jo huhtikuussa. Riviväli 30 cm, taimiväli 5 cm. Yön yli vedessä liotetut Istukkaat istutetaan 10 cm syvyydeltä kuohkeutettuun maahan niin, että istukkaan suippo pää jää näkyviin.

Hoito: Kastelu kuivimpina kausina tarvittaessa.

Kasvinsuojelu: Sipulikärpäsiä voi häätää istuttamalla sipuli porkkanan lähelle ja peittämällä kylvös harsolla. Rikkakasveja vastaan on hyvä levittää sipulin juurille ruohosilppukatetta ensimmäisen kitkennän jälkeen.

Sato korjataan ennen kylmiä syysilmoja, kun puolet sipulien naateista on kaatunut maahan, jolloin sipulit ovat tuleentuneet tarpeeksi. Sadonkorjuuta voi joututtaa taittamalla naatit itse pari viikkoa ennen sadonkorjuuta. Sipulit kuivataan varsineen 25 – 35 °C lämmössä ja kuivat varret taitetaan irti, kun kaulaosa on kuivunut kiinni.

Valkosipuli

Kylvö: Kylmäkäsitellyt siemenkynnet kylvetään ulos heti, kun maa on kuiva. Kylmäkäsitelyssä siemenvalkosipuleita pidetään +5 °C lämpötilassa 6 viikkoa. Riviväli 40 cm, taimiväli 10 cm. Siemenkynnet istutetaan n. 5 cm syvyyteen.

Hoito: Kasvualusta pidettävä kosteana varsinkin keskikesän kuumimpina jaksoina.

Kasvinsuojelu: Valkosipulirivit on kitkettävä huolellisesti. Kitkemisen jälkeen alusta kannattaa kattaa ruohosilpulla. Sipulikärpystä voidaan häätää porkkanaistutuksilla ja käyttämällä harsoa kylvöksellä.

Valkosipulisato korjataan naattien kaaduttua maahan. Valkosipulit kuivataan pimeässä, jonka jälkeen ne letitetään.

Silpoherne ja silpoydinherne

Kylvö: Voidaan kylvää maan lämpötilan mukaan mahdollisesti jo toukokuun loppupuolella suoraan +10 °C lämpöiseen maahan. Silpoherne voidaan kylvää maahan jo toukokuun alussa. Kylvö paririviin 5 cm välillä, paririvien väli 20 cm. Siemen istutetaan 5 cm syvyyteen. Herne on nopeakasvuinen, joten esikasvatus ei ole tarpeen.

Hoito: Herne kannattaa tukea kepein ja/tai verkoin, joihin herne kiinnittyy kärhöillään. Kastelu kerran viikossa. Vartta voidaan tukea multaamalla.

Kasvinsuojelu: Kylvös suojataan harsolla. Hernekärsäkästä voidaan torjua pölyttämällä tuhkaa tai esimerkiksi mäntysuoparuiskutteella. Hernekääriäisen toukkia voi esiintyä alustoilla, joilla on edellisinä kausina kasvatettu hernetä.

Satoa korjataan heinäkuusta syyskuuhun lajikkeesta ja kylvöajankohdasta riippuen. Satoa korjataan kahden viikon välein, mikä antaa tilaa uusille paloille.

Härkäpapu

Kylvö: Kylvö toukokuussa avomaalle. Ei ole kylmänarka. Riviväli 40 cm, taimiväli 20 cm. Istutussyvyys 5 cm.

Hoito: Kastelu kerran viikossa. Vartta voi tukea multaamalla.

Kasvinsuojelu: Kirvoja voi torjua mäntysuopaliuksella.

Satoa päästään korjaamaan syyskuussa ja palot tulee korjata ennen kuin ne muuttuvat mustiksi ja varisevat. Ravinnoksi käytetään vain palkojen sisällä olevat pavut.

Avomaankurkku

Kylvö: Avomaankurkun esikasvatus aloitetaan huhtikuussa. Etelä-Suomessa kurkun siemenet voidaan kylvää myös suoraan avomaalle. Taimet istutetaan 20 cm välein, kun maan lämpötila on yli +10 °C.

Hoito: Kurkut viihtyvät kosteassa maassa, joten kasteltava säännöllisesti. Istutetut taimet peitetään harsolla hallalta suojaamiseksi. Harso poistetaan kukinnan alettua.

Kasvinsuojelu: Kasvualusta kannattaa kattaa ruoho- tai olkisirpalla rikkakasvien takia. Vihannespunkkeja voi torjua sumuttamalla kasvustoja vedellä varsinkin kuivimpina kausina. Myös mäntysuopaliuksesta on apua tuholaisten torjunnassa.

Satoa korjataan 10 – 14 päivää kukinnasta. Kurkut kannattaa korjata heti niiden kypsyttyä, jotta raakileet saavat kasvuvoimaa.

Omena

Istutus: Omenapuut istutetaan kesän aikana multavaan maahan. Karkeammille vähemmän eloperäisille maille kaivetaan 80 cm leveä ja 80 cm syvä kuoppa, joka täytetään mullalla huolehtien sopivasta lannoituksesta ja happamuudesta. Omenapuulle sopiva maaperän pH on 6 – 6,5. Tasaisella maalla istutuskohdan multa kasataan kummuksi ja puun taimi kastellaan 30 litralla vettä. Taimien väliseksi suositellaan jätettävän vähintään viisi metriä, sillä vuosien saatossa kasvava omenapuu tarvitsee runsaasti tilaa.

Hoito: Liian tiheässä kasvavat raakileet harvennetaan noin 10 cm välein, jotta saadaan isompia omenoita. Omenapuut leikataan maaliskuusta – huhtikuussa ennen silmujen avautumista. Omenapuusta leikataan pois revenneet, toisiaan hankkaavat ja sairaat oksat pois. Lisäksi leikataan oksien rungoista ylöspäin kasvavat vesioksat, liian jyrkässä kulmassa kasvavat oksat ja kilpalatvat. Omenapuun leikkaukseen kannattaa tutustua oppaiden avulla ja ensimmäisellä kerralla voi turvautua ammattilaisen apuun.

Kasvinsuojelu: Punkkien, kemppien ja kirvojen tuhoja voi vähentää ruiskuttamalla puut parafiiniöljyllä tai ruokaöljyllä. Pihlajanmarjakoi käy omenoiden kimppuun pihlajanmarjojen ollessa vähissä ja niitä voi koettaa torjua mäntysuopaliuosruiskutuksella. Muumiotauti on liian tiheiden ja hitaasti kuivuvien omenapuiden riesa, joten puiden leikkaus on siksikin tärkeää. Muumiotaudin tummuttamat omenat poistetaan ja sairastuneet oksat leikataan ja poltetaan. Rupea vältetään haravoimalla ja kompostoimalla lehdet hyvin syksyisin. Puiden varret kannattaa suojata esimerkiksi kanaverkolla jäniksiä ja myyriä vastaan.

Aikaisimmillaan kesäomenia päästään nauttimaan elokuussa ja talviomenia voi kerätä lokakuussa sisälle kypsymään. Vain puusta poimitut omenat kannattaa säilöä. Maahan tippuneet voi syödä heti. Omenapuiden kasvatuksessa sopivan lajikkeen valinta on todella tärkeää, sillä omena on Suomen olosuhteissa menestymisen ääri rajoilla.

Viinimarjat ja karviaiset

Istutus: Viinimarjat ja karviaiset kannattaa ostaa taimina. Taimet istutetaan 2 – 3 m välein keväällä ja istutuksen jälkeen oksat leikataan 20 cm korkeudelta, jotta ne juurtuvat tehokkaammin. Kasvupaikan tulisi olla aurinkoinen ja suojassa haljalta ja kylmiltä tuuilta.

Hoito: Pensaat voi tukea kehikolla ja kattaa juuresta. Talvella heikoimmat ja vanhimmat oksat leikataan. Musta- ja viherviinimarjapensaaseen jätetään 25 – 30 oksaa, puna- ja valkoviinimarjoihin ja karviaisiin 20 – 25 oksaa.

Kasvinsuojelu: Pallomaisiksi "äkämiksi" turvonneet aukeamattomat silmut johtuvat äkämäpunkista. Sairaot oksat leikataan ja hävitetään polttamalla. Pahasti sairastuneet pensaat kannattaa poistaa kokonaan. Lehtiä syövät karviaispistiäiset poistetaan mäntysuopaliuosruiskutuksella. Ilmavaksi leikkaaminen vähentää home- ja sienitautien riskiä.

Marjat poimitaan niiden kypsyttyä ja soveltuvat käyttöön sellaisenaan, hillottuna tai mehustettuna.

Vadelma

Istutus: Vadelmat kannattaa ostaa valmiina taimina. Taimet istutetaan keväällä 50 cm välein muokattuun ja peruslannoitettuun maahan mahdollisimman kauas luonnonvadelmista. Istutetut taimet leikataan 30 cm korkeudelta, jotta ne juurtuvat tehokkaammin.

Hoito: Maa kannattaa kattaa kuivuuden estämiseksi kompostimullalla tai kuorikatteella. Syksyllä leikataan satoa tuottaneet ja hennot oksat. Pensaat voi tukea pystympään.

Kasvinsuojelu: Vattukuoriainen syö vadelman kukkia ja silmuja ja sitä voidaan kokeilla torjua esimerkiksi mäntysuopaliuksella.

Marjat poimitaan kuivina homehtumisen estämiseksi.

Minttu

Istutus: Esikasvatus aloitetaan maaliskuis – huhtikuun vaihteessa ja suoraan avomaalle kylvettäessä kylvö tehdään toukokuussa. Esikasvatetut taimet istutetaan toukokuun vaihteessa. Piparminttu on ostettava valmiina taimina. Taimiväli istutuksessa ja harvennuksessa 30 cm. Minttu leviää helposti juuriversojensa avulla ja voi vallata kasvimaata, joten sen voi eristää juurimatolla, tai istuttaa omaan astiaansa.

Hoito: Pidempinä kuivina kausina reilu kastelu kerran viikossa. Piparminttu katetaan syksyllä esimerkiksi havuilla tai kuivilla lehdillä talvehtimisen parantamiseksi. Ruukkuihin istutetut piparmintut talvehtivat kellarissa.

Kasvinsuojelu: Nuorten taimien juuren voi kattaa esimerkiksi ruohosilpulla tai olkikatteella rikakasvien torjumiseksi. Tuholaisia voi torjua vesisuihkulla tai mäntysuopaliuksella.

Mintun lehtiä ja latvoja voi poimia tarvittaessa kesän ajan ja pääsato korjataan ennen kukkimista. Lehtiä voi kuivata esimerkiksi kuivurissa tai uunissa.

Timjami

Istutus: Hidaskasvuinen timjami kannattaa ostaa valmiina taimina. Istutetaan 20 cm taimivälein.

Hoito: Pidempinä kuivina kausina reilu kastelu kerran viikossa. Timjami katetaan syksyllä esimerkiksi havuilla tai kuivilla lehdillä talvehtimisen parantamiseksi. Ruukkuihin istutetut timjamit talvehtivat kellarissa.

Kasvinsuojelu: Nuorten taimien juuren voi kattaa esimerkiksi ruohosilpulla tai olkikatteella rikkakasvien torjumiseksi. Tuholaisia voi torjua vesisuihkulla tai mäntysuopaliuksella.

Timjamin lehtiä ja latvoja voi poimia tarvittaessa kesän ajan ja pääsato korjataan ennen kukkimista. Lehtiä voi kuivata esimerkiksi kuivurissa tai uunissa.

Persilja

Istutus: Esikasvatus huhtikuun alkupuoliskolla. Avomaalle voidaan persilja kylvää jo huhti-toukokuun vaihteessa, sillä siemen itää vasta kahden viikon kuluttua. Riviväli 30 cm, taimiväli 20 cm.

Hoito: Kylvöstä harvennetaan poimimalla persiljan taimia hyödynnettäväksi. Kastelu kerran viikossa.

Kasvinsuojelu: Lehtilaikkutaudin välttämiseksi kasvupaikkaa vaihdetaan vuosittain. Rikkakasvien estämiseksi juuret voidaan kattaa. Tuholaisia torjutaan mäntysuopaliuksella tai vesisuihkulla.

Persiljasta kerätään ulompia lehtiä koko kasvukauden ajan ja lehtiä voidaan kuivata tai pakastaa.

Tilli

Istutus: Tilli ei nopeakasvuisena vaadi esikasvatusta. Avomaalle tilli voidaan kylvää toukokuussa tuulensuojaiseen paikkaan. Taimiväli 3 cm, riviväli 30 cm. Uusintakylvöt 3 – 4 viikon välein.

Hoito: Harvennetaan ottamalla taimia käyttöön. Kastelu 2 – 3 kertaa viikossa kuumina kausina.

Kasvinsuojelu: Kasvupaikkaa vaihdetaan vuosittain tautien välttämiseksi. Kirvojen tuhoja vältetään pitämällä maa kosteana.

Tilliä voidaan käyttää tuoreena, kuivattuna tai pakastettuna.

Samettikukka

Istutus: Samettikukan esikasvatus aloitetaan jo huhtikuussa ja taimet voidaan istuttaa lämpimään kasvualustaan touko-kesäkuun vaihteessa. Suoraan ulos kesäkuussa istutettaessa kukinta siirtyy myöhempään syksyyn.

Hoito: Kuihtuneet kukat poistetaan, mikä pidentää ja runsastuttaa kukintaa. Lannoitus lisää kukintaa. Kastellessa maanpäällisen osan kastumista tulee välttää, sillä tiheä kukinto homehtuu herkästi.

Kasvinsuojelu: Samettikukka karkottaa hajullaan tuholaisia.

Kehäkukka

Istutus: Esikasvatus aloitetaan huhtikuun puolen välin tienoilla niin, että taimet voidaan istuttaa lämpimään maahan touko-kesäkuun vaihteessa tai kesäkuun alkupuoliskolla. Voidaan myös kylvää suoraan kasvupaikalle lämpimään maahan touko-kesäkuussa, mutta silloin kukinta alkaa vasta elo-syyskuussa.

Hoito: Taimia kannattaa harventaa, jotta ne eivät joudu kilpailemaan valosta ja veny ja kaadu. Kuihtuneita kukkia nyppimällä pidennetään kukintaa ja lannoituksella kasvatetaan kukkien kokoa.

Kasvinsuojelu: Kehäkukat häätävät hajullaan tuholaisia.

Kehäkukkien terälehtiä voidaan käyttää mausteena. Kasvimaan laidalle kannattaa valita matalampia lajikkeita. Kehäkukka siementää kasvupaikkansa syksyllä, ellei kukkia leikata.

9 OMA POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän opinnäytetyön ohjeiden avulla hyötypuutarhan pystyy perustamaan melkein minne tahansa, mutta varhaiskasvatusta ajatellen siihen on kerätty vinkkejä lasten kanssa puutarhassa toimimiseen. Laadukas ympäristökasvatustyö parantaa päiväkodin imagoa, joten hyötypuutarhaoppaalle on epäilemättä kysyntää monessa päiväkodissa. Myös monet vanhainkodit, palvelutalot ja hoitolaitokset voivat soveltaa puutarhatoimintaa omassa toiminnassaan. Puutarhanhoito on aiheena kuitenkin hyvin laaja ja puutarhanhoitoon on olemassa jo todella paljon hyviä oppaita, joten työn rajaaminen oli haasteellista.

Ensinäkemältä kysely vaikutti hyvin vähäpätöiseltä kaikessa yksinkertaisuudessaan ja lyhykäisyydessään, mutta vaikka aikuisille tehty kysely ja lasten raadin kysymykset olivat suhteellisen suppeat, saatiin niistä kuitenkin hyvin käsitystä siitä, millaista puutarhatoimintaa päiväkotien arkeen toivotaan. Lasten ja aikuisten toiveista ja käsityksistä löytyi kaivattua johdonmukaisuutta ja samankaltaisuutta, joten ne nivoutuivat hyvin yhteen järkeväksi pohjaksi hyötykasvipuutarhan perustamisen toimintaohjeen laatimiselle. Koska Vaskitien päiväkoti on suljettu kesäisin, tehtiin kyseisen päiväkodin suunnitelmasta hyvin periaatteellinen. Vaskitien päiväkodin puutarhan perustamiseksi voisi selvittää taloyhtiön asukkaiden mahdollisuuksia ja mielenkiintoa puutarhan perustamiseen. Puutarha voitaisiin keväällä perustaa talkoilla joihin osallistuvat päiväkodin lapset ja henkilökunta, lasten vanhemmat ja taloyhtiön asukkaat. Materiaalit puutarhaa varten tulisivat lahjoituksina ja mahdollisuuksien mukaan päiväkodin ja taloyhtiön budjetista. Kesän aikana puutarhasta huolehtisivat taloyhtiön asukkaat ja puutarhan sato voitaisiin jakaa kaikkien puutarhan perustamiseen ja hoitoon osallistuneiden kesken. Istutukset myös piristäisivät taloyhtiön pihapiiriä.

Puutarhatoiminnan kehittämiseksi päiväkodeissa ja kouluissa voisi perustaa usean toimijan yhteinen hanke, jotta toiminta saataisiin käyntiin tehokkaammin. Puutarhatoiminnan aloittamisen työläin osuus on puutarhan suunnittelu ja perustaminen, minkä takia päiväkodin tai koulun ulkopuolinen työvoima tulee tarpeeseen varsinkin alkuvaiheessa. Oulun kaupungin lisäksi hankkeen toimijoina voisivat olla alan oppilaitokset ja yhdistykset, kuten Oulun puutarhayhdistys ja hankkeen tavoitteena olisi perustaa hankkeeseen osallistuvien koulujen ja päiväkotien pihalle tai lähistölle puutarha, jota henkilökunta ja lapset yhdessä hoitavat ja jonka tuotteet hyödynnetään ruokalassa tai myydään esimerkiksi syksyllä järjestettävässä, vanhemmille tarkoitettussa torihenkisessä tapahtumassa. Tapahtuman tuotot käytettäisiin seuraavan kasvukauden hankintojen tekemiseen ja/tai

luokkaretken rahoittamiseen. Osana hanketta voisi olla myös retkiä alueen puutarhoihin ja opetus-tilaisuuksia.

Opinnäytetyöprosessin aikana olisi voinut pitää tiiviimmin yhteyttä toimeksiantajaan, jotta toimeksiantajan toiveita ja ehdotuksia olisi tullut enemmän esille. Ongelmana tässä on kuitenkin päiväkotitoiminnan keskeytyminen kesän ajaksi, minkä takia puutarhan perustaminen Vaskitien päiväkotiin on epätodennäköistä, mikä osaltaan laskee motivaatiota työn loppuun saattamiseksi. Tämä opinnäytetyö kuitenkin toivottavasti herättää innostuksen puutarhan perustamiseen esimerkiksi muissa päiväkodeissa ja jossakin tulevassa opinnäytetyössä voitaisiinkin kartoittaa esimerkiksi Oulun alueen päiväkotien kiinnostusta puutarhatoimintaan ja suunnitella siltä pohjalta hanke, jolla innostus saataisiin laajenemaan edelleen. Mielenkiintoinen opinnäytetyö saataisiin myös perustamalla puutarha päiväkotiin tai esimerkiksi johonkin laitokseen (vanhainkoti, palvelutalo) osana opinnäytetyötä ja tutkimalla puutarhanhoidon haasteita ja hyötyjä. Maisemasuunnittelun tutkinto-ohjelma on kuitenkin lopetettu, joten tällaiset opinnäytetyöt tulisi tulevaisuudessa toteuttaa joko maaseutuelinkeinon tutkinto-ohjelmassa, jossakin sosiaali- ja terveysalan tutkinto-ohjelmassa tai yhteistyönä näiden tutkinto-ohjelmien opiskelijoiden välillä. Monet opiskelijat myös työskentelevät kesäisin, mikä voi aiheuttaa ongelmia puutarhanhoidon aikatauluttamiseksi. Tämän ongelman voisi mahdollisesti ratkaista maksamalla työn tekijälle puutarhanhoidosta palkkaa.

LÄHTEET

Alanko, P., Koivunen, T., Regårdh, E. & Saario, M. 2003. Suomalainen piha ja puutarha. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy

Biolan oy 2013. Kestävän kehityksen päiväkotit istuttaa perunat säkkiin. Tiedote, viitattu 11.3.2016 <http://www.biolan.fi/suomi/ajankohtaista/lehdistoetiedotteet/kestaevaen-kehityksen-paeivaekoti-istuttaa-perunat-saekkiin>

Biotus oy 2016. Feromonit. Yrityksen verkkosivut. Viitattu 27.2.2016 <http://www.biotus.fi/avomaatuhoojat/feromonit/>

Dodo ry 2015a. Dodo. Viitattu 24.3.2015, <http://www.dodo.org/dodo-ry>

Dodo ry 2015b. Toiminta. Viitattu 24.3.2015, <http://www.dodo.org/ryhmat>

Espoon kaupunki 2015. Espoon keskukseen lisää asuntoja. Viitattu 26.4.2016 [http://www.es-poo.fi/fi-FI/Espoon_keskukseen_lisaa_asuntoja\(68019\)](http://www.es-poo.fi/fi-FI/Espoon_keskukseen_lisaa_asuntoja(68019))

Forsblom, J. 2000. Hyvän sadon hyötytarha. Julkaisija Kotipuutarhalehti. Helsinki: Oy Edita Ab

Green Care Finland ry 2015. Mitä on Green Care? Viitattu 21.4.2015, <http://www.gcfinland.fi/MitaOnGreenCarePaavaliikko;jsessionid=EE2FDF66EE9308BCCDF3C648E781C52C.13>

Hultin, S. 2006. Trädgård för tassar och tår. Stockholm: Prisma

Ilmatieteenlaitos 2016. Terminen kasvukausi. Viitattu 26.2.2016 <http://ilmatieteenlaitos.fi/terminen-kasvukausi>

Into & Taito 3: Kaupunkiviljely 2013. Kontkanen, M. (toim.) Helsinki: ProAgria Keskusten liitto

Kallela, M. 2013. Siementen ja taimien kylvö, istutus ja hoito. Teoksessa Kaupunkiviljely. Toim. Minna Kontkanen. Pro Agria keskusten liitto. Bookwell oy, Porvoo 39-43

Kaupunkiviljely.fi 2014. Mikä kaupunkiviljely? Viitattu 24.3.2015, <http://kaupunkiviljely.fi/miksi/mika-kaupunkiviljely/>

Koivunen, T. 2003b. Hyvä elinympäristö. Teoksessa Rappe, E., Lindén, L. & Koivunen, T. 2003. Puisto, puutarha ja hyvinvointi. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy 61-78

Koivunen, T. 2003a. Puutarharrastus. Teoksessa Rappe, E., Lindén, L. & Koivunen, T. 2003. Puisto, puutarha ja hyvinvointi. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy 139-150

Koljonen, K. 2012. Maalla kasvaa terveempiä lapsia kuin kaupungeissa. Maaseudun tulevaisuus – verkkolehti. Viitattu 23.4.2015 <http://www.maaseuduntulevaisuus.fi/ymp%C3%A4rist%C3%B6/maalla-kasvaa-terveempi%C3%A4-lapsia-kuin-kaupungeissa-1.26728>

Laki lasten päivähoitosta 19.1.1973/36

Miller, D.L. 2007 The Seeds of Learning: Young Children Develop Important Skills Through Their Gardening Activities at a Midwestern Early Education Program. Teoksessa Applied Environmental Education & Communication, 1-122

Oulun kaupunki 2016. Lassin päiväkotitoiminta-ajatus. internet-sivu. Viitattu 16.3.2016 <http://www.ouka.fi/oulu/lassin-paivakoti/toiminta-ajatus>

Parikka-Nihti, M. & Suomela, L. 2014. Iloa ja ihmettelyä – Ympäristökasvatus varhaislapsuudessa. Jyväskylä: PS-kustannus

Puutarha ja piha: Satoisa hyötytarha 2007. Forsblom, J. (toim.) Porvoo: WSOY

Puutarha.net 2015. Etanat, kotilot – Keinoja torjuntaan. Verkkoartikkeli, julkaistu 18.5.2015. http://puutarha.net/artikkelit/54/etanat_kotilot_torjunta.htm

Ranta, A. 2013. Luonnonmukainen kasvinsuojelu ja lannoitus. Teoksessa Kaupunkiviljely. Toim. Minna Kontkanen. Pro Agria keskusten liitto. Bookwell oy, Porvoo 55-60

Rappe, E. 2003a. Puisto, puutarha ja koettu hyvinvointi. Teoksessa Rappe, E., Lindén, L. & Koivunen, T. 2003. Puisto, puutarha ja hyvinvointi. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy 21-26

Rappe, E. 2003b. Puutarhaterapia. Teoksessa Rappe, E., Lindén, L. & Koivunen, T. 2003. Puisto, puutarha ja hyvinvointi. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy 45-60

Siimapuiston toimintayksikkö 2014. Siimapuiston toimintayksikön varhaiskasvatussuunnitelma. Vantaan kaupunki. Viitattu 11.3.2016 http://www.vantaa.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/vantaa/embeds/vantaawwwstructure/109403_96618_Siimapuiston_paivakoti_-_Vasu.pdf

Sitra. Vihreää hyvinvointia –esite.

Tavi, V. 2013. Villiinny kaupunkiviljelijäksi – Lähiruokaa tosi läheltä. Jyväskylä: Gummerus Kustannus Oy.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2014. Varhaiskasvatus. Viitattu 23.3.2015, <https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/varhaiskasvatuspalvelut>

Vihreä lippu 2014. Mikä Vihreä lippu? Viitattu 25.3.2015, <http://www.vihrealippu.fi/vl/mika>

VoiMaa! – hanke 2014. Luonto hyvinvoinnin lähteenä. Viitattu 15.3.2015, <https://portal.mtt.fi/portal/page/portal/mtt/hankkeet/greencare/voimaa/greencare.pdf>

Wolff, L.-A. 2004. Ympäristökasvatus ja kestävä kehitys: 1960-luvulta nykypäivään. Teoksessa H. Cantell (toim.) Ympäristökasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 18-29

LIITTEET

Kyselylomake

Ympyröi sopiva vastausvaihtoehto ja tarvittaessa kirjoita vastauksesi/perustelut.
Vastauksia voi jatkaa lomakkeen kääntöpuolelle.

1. Kuinka paljon sinulla on kokemusta puutarhanhoitotöistä?

- a) paljon
- b) jonkin verran
- c) vähän
- d) ei lainkaan

2. Millaisista puutarhatöistä sinulla on kokemusta?

3. Oletko kiinnostunut puutarhanhoidosta osana päiväkodin arkea?

- a) kyllä
- b) ei

Perustele:

4. Millaisista asioista toivot saavasi lisätietoa hyötypuutarhan perustamisohjeesta?

- a) istuttamisesta (laatikot tms.)
- b) kasvualustoista (multa tms.)

- c) kasveista ja niiden hoidosta
- d) lannoittamisesta
- e) kasvinsuojelusta
- f) sadonkorjuusta ja käytöstä
- g) muusta, mistä?

5. Arvioi kasvintuntemustasi hyötykasvien osalta.

- a) en tunne ollenkaan
- b) tunnen jonkin verran yksittäisiä peruskasveja
- c) tunnen paljon kasveja
- d) olen kasviekspertti

6. Millaisia kasveja päiväkodin omassa hyötypuutarhassa olisi hyvä kasvattaa?

- a) syötäviä yksivuotisia kasveja (esim. yrtit, juurekset)
- b) syötäviä monivuotisia kasveja (esim. marjat, omenat)
- c) askarteluun soveltuvia kasveja
- d) värikkäitä kasveja
- e) muita, mitä?

7. Mitä kasveja toivot siellä olevan? Mainitse kasvilajeja.

8. Ajatuksia hyötypuutarhan perustamiseen liittyen? Onko aihe kiinnostava/tarpeellinen?

